

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 14 ● ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1978 ● ΚΙΣΛΕΒ 5739

«Κατά τὰς ὀκτὼ ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Χανουκά αἱ λυχνίαι αὗται εἶναι Ἱεραί...»

(Καθην. Προσευχολόγιον, σελ. 579)

ובל שמונת ימי חנוכה הנרת הללו קדיש הם

Μήνας Φωτός

Ο μήνας Δεκέμβριος μπορεί νά χαρακτηρισθῇ σάν «μήνας φωτός»: σέ κάθε ἐβραϊκό σπίτι, ὅπως καί σέ κάθε χριστιανικό, σέ ὁλόκληρη τήν Οἰκουμένη, λάμπει τό φῶς τῆς ἐλπίδος, τῆς σοφίας καί τῆς κατανοήσεως. Εἶναι τό φῶς πού ἀπορρέει ἀπό τίς ἀντίστοιχες θρησκευτικές ἐπετείους πού γιορτάζουμε.

Γιά ὅλον τόν κόσμον τό φῶς ἀντιπροσωπεύει ἐκεῖνες τίς ἀόρατες καί ἀκατάλυτες ψυχικές καί πνευματικές δυνάμεις πού ποτέ δέν νικοῦνται καί πού πάντοτε κατευθύνουν καί καθοδηγοῦν τόν ἄνθρωπο. Ἀποτελεῖ τήν ἱστορική ἐπαλήθευσι τῆς Βιβλικῆς διδασκαλίας:

«Οὐχί διά δυνάμεως, οὐδέ διά ἰσχύος, ἀλλά διά τοῦ πνεύματός μου, λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων» (Ζαχαρ. 4 : 6).

Τά ὄπλα καί ἡ φυσική δύναμις ἀποτελοῦν κάτι τό φθαρτό καί τό παροδικό. Τά πνευματικά ἰδανικά ἦταν πάντοτε, καί εἶναι καί σήμερα, ἐκεῖνα πού κάνουν τούς λαούς καί τούς ἀνθρώπους νά μεγαλουργοῦν.

Ἡ εὐχή καί ἡ ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων, καί φυσικά καί ἡ δική μας, εἶναι τό 1979 νά εἶναι Ἔτος Εἰρήνης, Δικαιοσύνης καί Ἀδελφοποιήσεως ὅλων τῶν ἐθνῶν.

ΠΟΙΟΝ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ» ΚΑΤΕΠΟΛΕΜΗΣΑΝ ΟΙ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΙ;

Δημοσιεύουμε την παρακάτω δήλωση του άειμνήστου διακεκριμένου λογίου - νομικού Άσέρ Ρ. Μωϋσή. Ή δημοσίευση γίνεται γιατί τό θέμα τών Μακκαβαίων έχει κατ' επανάληψη άπασχολήσει τούς ειδικούς τών θρησκευτών καί, έπίσης, γιατί βρισκόμαστε στην περίοδο τής εορτής του «Χανουκά».

Οι εγκλώβιστοι του Westerborg, στρατοπέδου συγκεντρώσεως, γιορτάζουν τό Χανουκά (1942).

Στίς όκτώ ήμέρες τής εορτής του «Χανουκά», τής έβραϊκής ατής εορτής τών Φώτων, οι Έβραίοι πού τηρούν τές παραδόσεις των, άνάβουν στά σπίτια των ένα είδικό γιά τήν γιορτή ατή όκτάφωτο — μέ ένα ένατο βοηθητικό — Λυχνάρι, πού τό όνομάζομε «Χανουκιγιάν». Στην πρωινή, άπογευματινή, καί έσπερινή προσευχή τών όκτώ αούτων ήμερών, δηλαδή στό Shachrit, Mincha καί Arvith, οι εύσεβείς άπευθύνουν στόν Ύψιστο καί μιά πρόσθετη Άλελουγιά γιά νά Τόν εύχαριστήσουν γιά τά θαύματα, τά σημεία καί τά μεγαλουργήματα πού έφάνέρωσε στόν λαόν μας «beyeme Matatia Cohen gadol Hashmonai Kesheamda melech Yavan arshaa al amecha Israel — στές ήμέρες του Ματαθία του Άρχιερέως του Άσμοναίου, όταν ήγήρθη Βασιλεύς τών Έλλήνων κακός ένάντιον του λαού Σου Ισραήλ».

Μέ τήν έπίκαιρη ατήν πός τόν Θεόν παραινεί είναι δυνατόν νά δημιουργηθή στους άπλοϊκούς καί τούς άνιστορητούς ή έντύπωση ότι κάποτε ό Ιουδαϊσμός ήλθε σέ ένοπλη σύγκρουσι, όχι άπλώς μέ ένα Βασιλέα καί ένα καθεστώς άποικιακού έλληνικού κράτους, αλλά μέ όλόκληρον καί τόν καθαυτό έλληνισμόν. Ή έντύπωση όμως ατή είναι έσφαλμένη καί έπιφανειακή καί είναι άνάγκη νά έξιτορηθοούν τά γεγονότα όπως αούτά διεδραματίστησαν, νά έμφανισθοούν στό Ιστορικό προσκήνιο τά πρόσωπα πού διεδραμάτισαν τήν Ιστορία, γιά νά Ιδοούμε ποιοί ήσαν πράγματι οι άντίπαλοι τής πολεμικής αούτης συγκρούσεως, ποιά τά αίτια καί οι άφορμές πού τήν έπροκάλεσαν καί γύρω άπό ποίες διαφορές καί Ιδεολογικές έριδες διεήχθη κατά τήν τριετία μεταξύ του 168 έως τό 165 π. Χ. ή Ιστορική αούτή διαμάχη, πού μάς δίδει τήν εύκαιρία νά τήν ένθυμούμεθα καί νά τήν γιορτάζουμε κάθε χρόνο σάν μιά άπό τές δευτερεύουσες γιορτές του έβραϊκού εορτολογίου.

Μιά άναδρομή στην Ιστορία

Άς άνασκοπήσουμε πρώτα πρώτα μερικά γνωστά Ιστορικά γεγονότα. Τό 323 π.Χ. ό Βασιλεύς τής Μακεδονίας Άλέξανδρος άπέθανεν, άφού κατέκτησεν όλην σχεδόν τήν Άνατολικήν Άσίαν καί τήν Αίγυπτον. Οι στρατηγοί του,

πού έπωνομάσθησαν «Επίγονοι», έγιναν βασιλείς τών χωρών πού είχαν καταληφθή. Τήν Συρίαν, εις τήν όποιαν υπήγετο καί ή Ιουδαία, έλαβεν ως μερίδα ό Μακεδών στρατηγός Σέλευκος, ό Ιδρυτής τής μετέπειτα δυναστείας τών Σελευκιδών. Τήν Αίγυπτον έλαβεν ό Πτολεμαίος, πού μέ τήν σειράν του ίδρυσε τήν αίγυπτιακήν μακεδονικήν δυναστείαν τών Πτολεμαίων.

Μεταξύ τών δύο αούτων δυνατειών δέν άργησε νά δημιουργηθή ένας όξύς άνταγωνισμός, όότι ή κάθε μία επεδίωκε νά προσαρτήση όσο τό δυνατόν μεγαλύτερα έδάφη εις βάρος τής άλλης. Ένας άπό τούς πολλούς αούτους Άντιόχους, πού ήρέσκετο νά τιτλοφορηται Έπιφανής, καί πού οι Έβραίοι τής εποχής του, σκαμπτικοί όπως καί οι Έλληνες, τόν ώνόμαζον Έπιμανή, είχε τήν άξίωσιν νά τόν προσκυνοούν οι ύπήκοοί του ως Θεόν. Οι Ιουδαίοι, πού είχαν μέν μέχρι τότε κάποιαν αούτονομίαν, αλλά ήσαν έν τούτοις φόρου ύποτελείς εις τόν Άντίοχον, ήρνούντο, ως ήτο φυσικόν, νά τόν άναγνωρίσουν ως Θεόν, άφού ό νόμος των δέν τούς επέτρεπε ούτε καν τό όνομα του Θεού νά προφέρουν καί άφού, καί αούτόν τόν μεγάλο μας Μωσσε Ραμπένου δέν άνήγαγαν εις περιωπήν ύψηλοτέραν τής άνθρωπίνης φύσεως. Αούτή ήτο ή πρώτη αίτία Ιδεολογικής διαστάσεως μεταξύ τών αρχαίων προγόνων μας καί του Άντιόχου του Έπιφανούς ή Έπιμανούς. Ή διάστασις αούτή ηύξηθη καί υπήρξε μοιραία, έξ αίτίας ένός άπλου καί σχεδόν κωμικού έπεισοδίου. Τό έτος 168 π.Χ. ό Άντιόχος μας έξεστράτευσεν κατά τής Αίγυπτου, έπέρασε άπό τήν Ιόλην, έξεπόρθησε τήν Γάζαν καί έπλησίαζε πός τήν Άλεξάνδρειαν. Πληροφορηθείς όμως ότι οι Πάρθοι ήπείλουν άπό βορρά τήν πρωτεύουσαν του κράτους του, άπεφάσισε νά άφήση δι' άργότερον τόν διακανονισμόν τών λογαριασμών του μέ τούς Πτολεμαίους τής Αίγυπτου καί επέστρεψεν οίκαδε. Έν τώ μεταξύ είχαν κυκλοφορήσει εις τήν Ιερουσαλήμ άδέσποτοι φήμαι ότι ό Άντίοχος έφονεύθη εις μίαν μάχην καί οι Ιουδαίοι επανηγύρισαν, όχι χωρίς χλευα-

σμούς και χαιρεκακίαν, την ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τοῦ μανιακοῦ καὶ ἡμιανισσορρόπου αὐτοῦ τυράννου. Ἀλλὰ, ὅπως τὰ κακὰ νομίσματα, ἔτσι καὶ αἱ κακαὶ εἰδήσεις κυκλοφοροῦν εὐκολώτερον ἀπὸ τὰς καλὰς καὶ τοιοῦτοτρόπως οἱ πανηγυρισμοὶ καὶ ἀγαλλιάσεις τῶν Ἑβραίων τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἀργήσαν νὰ φθάσιν εἰς τὰ αὐτὰ τοῦ Ἀντίοχου. Εἶναι εὐκολὸν νὰ ἐνοήσῃ κανεὶς τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Σελευκίδου Μονάρχου ὁ ὁποῖος ὠρκίσθη νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς χλευαστὰς του προγόνους μας.

Ο Μονοθεϊσμός ἀπὸ ἀπαγορεύσεων

Ἔτσι, μόλις ὁ Ἀντίοχος ἀπεμάκρυνε τὸν κίνδυνον ἀπὸ τοὺς Πάρθους, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ἰουδαίας, εἰσῆλθεν ἐν Σάββατον ἀμαχητὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ — ἀφοῦ μέχρι τότε οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἐμάχοντο τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου — κατέσκαψε τὰ τείχη τῆς, ἐλεηλάτησε τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ἔσβησε τὸ αἰώνιον καὶ ἀσβεστον πῦρ τοῦ Kodesh Akodashim, ἐθύσασε χοίρους εἰς τὸν Βωμόν, ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ περιτέμνωνται, ἔστησε πρὸ τοῦ Ναοῦ ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπηγόρευσε τὴν τήρησιν τῶν παραγγελμάτων τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ ἤξιωσεν ἀπὸ τοῦ Ἑβραίου ὅπως ἐγκαταλείψουν τὸν ἄορατον καὶ ἀσύλληπτον Θεὸν των καὶ πιστεύσουν εἰς τὸν παγανισμὸν καὶ τὴν λατρίαν τῶν εἰδώλων.

Ὅσοι ἤρνοιντο νὰ συμμορφωθοῦν, ἐσφάζοντο ἢ ἐξηνδραποδίζοντο. Ὅσοι προσεχέζοντο καὶ δέχοντο τὰ κηρύγματα του, περιεβάλλοντο μὲ προνόμια, μὲ ἀξιώματα καὶ μὲ τιμὰς. Ὅπως λέγει ἕνας σοφός, οἱ χωρὶς δυνατό χαρακτήρα ἄνθρωποι δὲν θαυμάζουν παρὰ ἐκείνους ποὺ τοὺς κατοικοιοῦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ἐβραϊκὸς λαός, ὅπως ἄλλως τε ὅλοι οἱ λαοί, εἶχε καὶ ἔχει καὶ τὰ κατακάθια του, ἔτοιμα καὶ πρόθυμα νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὰς κακὰς περιστάσεις, νὰ καλακεύουν καὶ νὰ περιστοιχίζον τοὺς ἰσχυροὺς τῆς στιγμῆς καὶ νὰ ἐπιτυγχάνουν ἐκεῖνα, ποῦ εἰς ἐμάλας περιστάσεις δὲν θὰ ἔμπορουσαν οὔτε νὰ ὀνειρευθοῦν, εὐρέθησαν καὶ τότε μεταξύ τῶν ἰδικῶν μας ἄρκετοὶ «Κουζίλικ» ποῦ ἐδέχθησαν τὰ προστάγματα τοῦ Ἀντίοχου, ἀντικατέστησαν τὰς Συναγωγὰς μὲ τὰ Γυμναστήρια, ἀφῆναν ἀπερίτμητα τὰ παῖδιά των καὶ ἐσχημάτισαν μιά ὁλόκληρην πολιτικὴ μερίδα συνεργαζομένην καὶ ὑποθάλλουσαν τοὺς ἀντιοχικοὺς εἰσβολεῖς. Οἱ τύραννοι ἐυρίσκουν παντοῦ καὶ πάντοτε τὰ ὀργανὰ των καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε εἰς τὸν κόσμον τυραννία, ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν ὄργανα πρόθυμα νὰ τὴν ὑπηρετοῦν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦς τῆς ξένης κατοχῆς, φέρων τὸ ἐξελλογισμένον ὄνομα Μενέλαος, ἀντὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ Μεναχέμ, ἀνεκρηρύχθη ὑπὸ τοῦ Ἀντίοχου Μέγας Ἀρχιερεὺς, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ νομίμου τοιοῦτου Ὀνίου, ποῦ ἦτο ἀπόγονος τῆς λευιτικῆς φυλῆς τοῦ Ἀαρών, καὶ ὁστις ἐστάλη εἰς ἐξορίαν εἰς τὸ Ραμπάθ Ἀμών, τὸ σημερινὸν Ἀμάν τῆς Ὑπεριορδανίας.

Ο ἄγων Ἑλεάζαρος εἰς τὸν τροχόν

Τὴν Ἀγίαν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ἰουδαίας, τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Γαλιλαίας, περιέτρεχαν στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα τοῦ κατακτητοῦ, ἐπιβλέποντα καὶ ἐλέγχοντα τὴν τήρησιν τῶν ἐξέλλων διαταγῶν τοῦ Ἀντίοχου. Στρατιῶται εἰσῆρχοντο εἰς τὰ ἐβραϊκὰ σπίτια γιὰ νὰ ἐξακριβώσουν ἐὰν ὑπῆρχον νεογέννητα παῖδιά περιτετμημένα καὶ ἐὰν αἱ νοικοκυρὲς ἐμαγειρεύσαν, ὅπως τὸ ἤθελεν ὁ Ἀντίοχος, καὶ κρέας χοιρινόν. Ἀλλοῖμονον εἰς ἐκείνους ποῦ ἀπεδεικνύοντο παραβάται τῶν βασιλικῶν διαταγμάτων. Ἐὰν δὲν ἐφονεύοντο, συνελαμβάνοντο καὶ ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι εἰς τὰ μεγάλα ἀνθρωποπάζαρα τῆς Βαγδάτης. Εἶναι πολὺ γνωστὸν τὸ ἐπεισόδιον τοῦ εὐσεβοῦς γε-

ροντος ἱερέως Ἑλεάζαρου, ὁ ὁποῖος, προσκληθεὶς ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἀντίοχον νὰ γευθῇ χοιρινὸν κρέας, ὡς ἀπόδειξιν ἀρνήσεως τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, ἀπέριψε μὲ ὑπερηφάνειαν τὴν πρότασιν καὶ ἐπρότιμησε νὰ ὑποστῇ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, δεθείς εἰς περιστρεφόμενον τροχὸν κάτω ἀπὸ τὸν ὁποῖον αἱ δορυφόροι τοῦ Βασιλέως εἶχαν ἀνάψει πῦρ φλέγον καὶ κατακαίνον τὴς γεροντικῆς του σάρκας. Εἶναι ἐξόχως ἐντυπωσιακός, ἐν τῇ τραγικότητι του, ὁ διάλογος ποῦ προηγήθη μεταξὺ τοῦ Ἀντίοχου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ μεγαλοψύχου αὐτοῦ γέροντος προγόνου μας. «Πρὶν ἀρχίσω τὰ βασανιστήριά σου, ὡς πρεσβύτα, ποῦ εἶπεν ὁ Ἀντίοχος, σέ συμβουλεύω νὰ γευθῇς ὀλίγον χοιρινὸν κρέας καὶ νὰ σωθῇς. Λυποῦμαι καὶ τὴν ἡλικίαν σου καὶ τὴν μακράν καὶ λευκὴν γενεϊάδα σου, ποῦ ἂν καὶ τόσα χρόνια τὴν φέρεις, δὲν κατῴρθωσας νὰ γίνῃς σοφός καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν φλύαρον καὶ μωρὰν θρησκείαν τῶν Ἑβραίων. Μοῦ φαίνεται ἄλλως τε ὀνόητον τὸ νὰ σιχαίνεσαι τὴν γλυκεῖαν γευσὶν τοῦ κρέατος ποῦ ζωῷ αὐτοῦ ποῖ μᾶς ἐχάρισεν ἡ φύσις. Ζῦπνα λοιπὸν ἀπὸ τὴν φλύαρον φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας σου, προσκύνα με καὶ ἐπωφελήσου τὲς εὐεργεσίας καὶ τὲς τιμὰς ποῦ θὰ σοῦ ἀπονείμω, ἂν συμμορφωθῇς μὲ τὲς διαταγὰς μου. Σκέψου ἄλλωστε ὅτι, ἂν κάποια δύνανμις, ὅπως πιστεύεις, θὰ παρακολουθήσῃ τὴν πράξιν σου αὐτήν, θὰ σέ συγχωρήσῃ, διότι θὰ τὴν κάμῃς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας».

Ὑπέροχος καὶ ἀπαράμιλλος εἰς αἴσθημα εὐσεβείας, αὐτοθυσίας, παραδειγματισμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς Θεότητος ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις ποῦ ἔδωκε κατὰ πρόσωπον τοῦ Ἀντίοχου ὁ ὑπερήφανος καὶ θεοσεβὴς γέρον Ἑλεάζαρος, ὅπως μᾶς τὴν περιγράφεῖ ὁ Ἰωσήφους εἰς τὸ βιβλίον του «**Εἰς Μακκαβαίους**». «Ἡμεῖς, Ἀντίοχε, ἀπήντησε, πεπεισμένοι ὅτι ἀκολουθοῦμεν τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, νομίζομεν ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀπειθειαν πρὸς τὰ παραγγέλματα Του. Καὶ ἂν, ὅπως σύ ἰσχυρίζεσαι, τὰ παραγγέλματα αὐτὰ δὲν εἶναι λογικά, πάντως εἶναι Θεῖα, ἢ τὰ νομίζομεν ὡς Θεῖα, καὶ ἔτσι δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τὰ παραβῶμεν. Οὔτε ἔχει σημασίαν τὸ ὅτι ἡ ἁμαρτία εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ὑποπέσωμεν, τρῶγοντες χοιρινὸν κρέας, θὰ εἶναι μικρά. «Τὸ γὰρ ἐπὶ μικροῖς καὶ μεγάλοις παρανομεῖν, ἰσοδύναμον ἐστὶ» = διότι τὸ νὰ διαπράττωμεν μικρὰς ἢ μεγάλας ἁμαρτίες, εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Μὴ μᾶς χλευάζεις διότι ἐπιμένομεν εἰς τόσο μικρά, ὡς νομίζεις, πράγματα. Διότι, μὲ τὰ παραγγέλματα αὐτὰ διδασκόμεθα νὰ εἴμεθα ἐγκρατεῖς καὶ εἰς σπουδαιότερα, νὰ εἴμεθα ἀνδρεῖοι καὶ νὰ ὑποφέρωμεν τὰς στερήσεις. Δὲν θὰ γελᾷσῃς λοιπὸν, Ἀντίοχε, τὸν γέλωτά μου τὸ νὰ μὲ ἰδῇς τρώγοντα κρέας χοιρινόν. Σοῦ τὸ ὀρκίζομαι, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ μοῦ βγάλῃς τὰ μάτια καὶ νὰ μοῦ ψήσῃς τὰ σπλάγχνα. Οὔτε νὰ ἐλπίζῃς ὅτι, λόγω τῶν γηρατειῶν μου, δὲν ἔχω τὲς φρένες μου νεανικὰς καὶ σταθερὰς. Ἐτοίμασε λοιπὸν τοὺς τροχοὺς σου καὶ φύσα τὴν φωτιά ὅσον ἡμπορεῖς σφοδρότερα». Μετὰ δὲ τὴν ὑπερήφανον αὐτὴ ἀπάντησιν πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ποῦ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἀπολογία τοῦ Σωκράτους, ὑψώσας τὰ μάτια του πρὸς τὸν οὐρανόν, ὠρκίσθη πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἀκόλουθον ὅρκον.

«Οὐ ψεύσομαί σε, παιδευτὰ νόμῃ,
«οὐδ' ἐξομῶμαι σε, φίλῃ ἐγκράτεια,
«οὐδὲ καταισχυνῶ σε, φιλόσοφε λόγε,
«οὐδ' ἐξαρνήσομαι σε, ἱεροσύνῃ τιμῇ
καὶ νομοθεσίᾳ ἐπιστήμῃ.
«Οὐδὲ μιανεῖς μου τὸ σεμνὸν γῆρας, στόμα,
οὐδὲ νομίμου βίου ἡλικίαν.
«Ἀγνὸν δὲ προσδέξονταί με οἱ πατέρες
«μὴ φοβηθέντα σου τὰς μέχρι θανάτου ἀνάγκας.
«Ἀσεβῶν μὲν γὰρ τυραννήσεις τῶν δὲ ἐμῶν
ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας λογισμῶν

«ούτε διά λόγων, ούτε δι' ἔργων δεσπώσεις».

Μόλις ἐτελείωσε τὸν αὐτοεξορκισμόν αὐτόν, οἱ δορυφόροι ἔδεσαν τὸν εὐσεβῆ γέροντα εἰς τὸν τροχὸν καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν στρέφουν, ἐνῶ αἱ κάτωθεν αὐτοῦ φλόγες κατέκαιον τὰς σάρκες του. Στροβιλιζόμενος καὶ κατακαϊόμενος ὁ εὐσεβὴς γέρον καί, προτοῦ παραδώσει τὸ πνεῦμα, ἀπηύθυνε σύστασιν πρὸς τοὺς ἀναμένοντας τὴν σειράν των ὁμοθρήσκους τοῦ αἰχμαλώτους, νὰ μὴ δειλιάσουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ ἀντιταχθῶν στὲς διαταγὰς τοῦ ἀσεβοῦς τυράννου, ἐμμένοντες εἰς τὸν ἱερὸν μωσαϊκὸν νόμον.

Μαινόμενος ἀπὸ ἀγανάκτησιν ὁ Ἀντίοχος, διέταξε νὰ φέρουν ἐνώπιόν του μιά μητέρα μετὰ τὰ ἑπτὰ τῆς παιδιὰ καὶ ἤρχισε νὰ τὴν προτρέπῃ ὅπως τὰ συμβουλευσῇ νὰ τὸν προσκυνήσουν, νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν ἰουδαϊσμόν καὶ νὰ σωθῶν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον ποῦ τὰ ἀνέμενε. Καὶ ἡ δύστυχη ὁμως μητέρα καὶ τὰ τρισδύστυχα ἑπτὰ τῆς παιδιὰ, ἐμείναν ἀκλόνητα, περιεφρόνησαν τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ τυράννου καὶ ἀνέβηκαν εἰς τὸν τροχόν, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, δεχθέντα τὸν θάνατον μετὰ καρτερίαν καὶ ὑπερηφάνειαν.

Οἱ Μακκαβαῖοι καὶ ὁ Ἰσραὴλ.

Τὰ ἀγέρωχα λόγια τοῦ Ἐλεάζαρου καὶ τῶν ἑπτὰ ἀδικοσκοτωμένων ἀδελφῶν, ἐγέμισαν ἀπὸ ἓνα ἐθνεγερτήριον ἀντίλαον τὰ βουνὰ τῆς Ἰουδαίας. Σὲ μιά σπηλιά ἀπὸ αὐτά, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸ **Μοδιέν**, εἶχε καταφυγεῖ, μετὰ τὰ 5 παιδιὰ του καὶ πολλοὺς πατριώτας, ὁ γέρον Ματαθίας ὁ Ἀσμοναῖος, ὁ ὁποῖος καὶ ὠργάνωσε κίνημα ἐθνικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς καὶ ἀνοικτήρμονος ξένου κατακτητοῦ. Ὅπως εἰς ὅλα τὰ κινήματα ἀντιστάσεως, ἡ μικρὴ αὐτὴ χούφτα τῶν πατριωτῶν, ποῦ ὠνομάσθησαν ἔπειτα Μακκαβαῖοι, περιωρίζετο στὴν ἀρχὴ νὰ παρενοχλῇ τὰ στρατεύματα κατοχῆς μετὰ ἀφνιδιασμούς καὶ ἐπιδρομὰς καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς ὑποτασσομένους εἰς τὸν Ἀντίοχον Ἰουδαίους. Ὅταν ὁμως τὸ κίνημα ἀντιστάσεως ἐφούντωσε καὶ οἱ Μακκαβαῖοι ἐσχημάτισαν ὠργανωμένον στρατὸν ἀπὸ χιλιάδας ὁπαδούς, ἐτόλμησαν νὰ ἀντιπαραταχθῶν ἐκ παρατάξεως μετὰ τὰς λεγεῶνας τοῦ Ἀντιόχου καί, μαχόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος καὶ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, ἐπέτυχαν μίαν πρώτην λαμπρὰν νίκην. Ἡ ἐπιτυχία αὕτῃ ἔδωκε θάρρος στοὺς ἀπομεινόντας ἀκόμῃ διστακτικούς καὶ ἀδρανεῖς Ἰουδαίους, ἐτρομοκράτησε τοὺς συνεργάτας τοῦ κατακτητοῦ, κατέρριψε τὸ ἠθικὸν τῶν μισοφύρων του, καὶ ἡ μία νίκη διεδέχετο τὴν ἄλλην, μετὰ ἀποτελέσματος ὅπως τὴν 25 τοῦ μηνὸς Κισλέβ τοῦ ἔτους 165 π.Χ. ἐστέλθουν οἱ Μακκαβαῖοι θριαμβευταὶ καὶ ἐλευθερωταί, εἰς τὴν Ἀγίαν Ἱερουσαλὴμ, νὰ καθαρίσουν τὸν Ναὸν ἀπὸ τὰ εἰδωλολατρικὰ μιάσματα, νὰ καθαριμμιάσουν τὰ στήμνα εἰς τὸν Πρόναον ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ νὰ ξανἀψουν τὴν ἐπὶ τρία δολόκληρα χρόνια σβησμένη Ἐπιτάφωτη Λυχνία (Μενορά). Ὁ Λαὸς ἐώρτασε τὴν νίκην αὐτὴν τοῦ Χανουκά, δηλαδὴ τοῦ ἐγκαίνιασμοῦ ἐπαλειπουργίας τοῦ Ναοῦ, ἐπὶ ὅκτω ἡμέρας, ἀπὸ τότε δὲ καθιερώθην εἰς τοὺς αἰῶνας ἡ ὁκταήμερη ἐορτὴ αὕτη, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἐπίσης προσφυῶς καὶ ἐορτὴ τῶν Φώτων, διότι ἐπανεφωτίσθη ὁ Ναὸς ἔπειτα ἀπὸ μακρόν σκότος καὶ ἀποκατεστάθη ἡ λατρεία τῆς φωτοδότου μονοθεϊστικῆς θρησκείας.

Ὁ ἀληθινὸς χαρακτήρ τῆς διαμαχῆς

Αὐτὰ εἶναι, ἐν συντομίᾳ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ συνδεόμενα μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Χανουκά, τὰ ὁποῖα κατ' ἐπιφάνειαν παρουσιάζουν τὸν ἰουδαϊσμόν ὡς μαχόμενον κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ, ἥτο ὁ πόλεμος αὐτός, στὴν οὐσίαν του καὶ στὴν πραγματικότητά, πόλεμος ἑλληνοϊουδαϊκός; Ἐξεπροσώπει, στὴν διαμάχῃ αὕτῃ, ὁ Ἀντίοχος τὸ ἑλληνι-

Οἱ Μακκαβαῖοι πολεμιστῆς, γλυπτὸ ἔργο τοῦ Benno Elkan.

κὸν ἰδεῶδες, καὶ ἐναντίον τοῦ ἰδεώδους αὐτοῦ εἶχον ἐξεγερθῇ καὶ ἐμάχοντο οἱ Μακκαβαῖοι; Κάθε ἄλλο παρὰ αὐτὸ!

Ἐν πρώτοις, ὁ Ἀντίοχος καὶ τὸ κράτος του τῆς Συρίας δὲν ἦτο, οὔτε τὸ μόνον, οὔτε τὸ κατ' ἐξοχὴν, μεταλεξανδρινὸν ἑλληνικὸν κράτος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τοὺς λεγομένους ἑλληνιστικούς χρόνους. Τὸ κράτος, ποῦ κυρίως ἐξεπροσώπει τὴν ἐποχὴ ἐκείνην τὴν ἑλληνικὴν διανόησιν καὶ τὸ ἑλληνιστικὸν ἰδεῶδες, ἦτο τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν Ἀλεξάνδρειαν μετελαμπαδεύθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, εἰς τὴν Αἴγυπτον εἶχον συγκεντρωθῇ οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως, οἱ Πτολεμαῖοι εἶχαν γίνεαι οἱ φορεῖς τῶν ἑλληνικῶν φώτων. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῶν ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ οἱ Πτολεμαῖοι ἐπενόησαν, ἐχρηματοδοτήσαν καὶ ἐπέτυχαν τῶν μεταφρασῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῆς ἐβραϊκῆς Βίβλου, ποῦ ὀνομάζομεν σήμερα Μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα. Συγκρινόμενοι μετὰ τοὺς Πτολεμαίους καὶ μετὰ τὴν σημειωθεῖσαν ὑπὸ τὴν βασιλικὴν τῶν αἰγίδα, διάδοσιν καὶ ἀποκορύφωσιν τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, οἱ Ἀντίοχοι τῆς Συρίας, καί, περισσότερον ἀπὸ ὅλους των, ὁ Ἐπιφανὴς ἡ Ἐπιμανὴς, δὲν ἀποτελοῦν διὰ τὴν ἱστορίαν, παρὰ μιά σκοτεινὴν σκιά, ἓνα πέρασμα δεσποτῶν καὶ τυράννων, ἀπὸ αὐτοῦ ποῦ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, καὶ συνεπῶς τίποτε τὸ ἑλληνικόν, δὲν ἀντιπροσωπεύουν καὶ ποῦ αἱ γενεαὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀναπολοῦν, μόνον διὰ νὰ τοὺς οἰκτεῖρουν καὶ τοὺς ἀναθεματίζουν.

Από άλλην πάλιν πλευράν, ἡ πολιτική τοῦ Ἀντιόχου, πού ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ καταλύσῃ βιαίως τὴν ἐβραϊκὴν θρησκείαν καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ τὸν εἰδωλολατρίσμον, δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινόν μὲ τὰ διδάγματα καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἑλληνικῆς κλασσικῆς φιλοσοφίας. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι τῶν Ἀθηνῶν, ἂν καὶ κατὰ τύπους τουλάχιστον εἰδωλοάτραι, ἦσαν ἐν τούτοις φιλελεύθεροι, ἐδίδασκαν τὸν σεβασμὸν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἀπεδοκίμαζον τοὺς δογματισμοὺς καὶ τὴν πνευματικὴν καταπίεσιν καὶ ἡ δημοκρατικότης, τῶν ἐπεξετεινέτω ἀκόμη καὶ εἰς τὴν βῆθιν καὶ εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Κόσμιος εἰμί καὶ εἰς τὰ τοῦ κόσμου πείθομαι, ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, κοσμοπολίτης δηλαδή εἰμαι καὶ στὴν πανανθρώπινον ἰδέαν πιστεύω. Εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ αἰώνιον αὐτὸ κέντρον καλλιέργειας τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ ἐργαστήριον ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας, οἱ γνήσιοι Ἕλληνες φιλόσοφοι, ἀντὶ νὰ θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν, ὅπως ὁ Ἀντίοχος, διὰ τῆς βίας τὰς θρησκευτικὰς τῶν ἀντιλήψεις, διωργάνωνσαν φιλοσοφικὰ συμπόσια μὲ θέματα ὡς αὐτὸ: «Τίσι ποτὲ λόγοις οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεχθάνονται τὴν ὕν;» δηλαδή «διὰ ποίους ὄρα γε λόγους οἱ Ἰουδαῖοι σιχαίνονται τὸν χοῖρον;» Ἐάν οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ σύγχρονοι ἀκόμη τοῦ Ἀντιόχου Ἕλληνες τῆς μητροπόλεως εἶχον κάποιο δόγμα, τὸ ὁποῖον δὲν συνεζήτουν κἀν, αὐτὸ ἦτο τὸ δόγμα περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως.

Οἱ τύραννοι εἶναι ὅλοι ἀφιλοσόφητοι

Τὸ ἀφιλοσόφητον σφάλμα τοῦ Ἀντιόχου, πού εἶναι σφάλμα καὶ ὅλων τῶν μιμητῶν του εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν, συνίσταται εἰς τοῦτο: ὅτι δὲν κατενόησεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη συνειδήσις οὔτε παραβιάζεται, οὔτε ὑποδουλύνεται. Ὅσοι Ἀντίοχοι, καὶ ὅσοι Τουρκεμάδοι, καὶ ὅσοι Χίτλερ καὶ ἂν ἐπέρασαν ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς μας, καὶ ὅσους τροχοὺς καὶ ὅσα αὐτο da fe, καὶ ὅσα κρεματόρια καὶ ἂν ἐφιλοτέχνησαν, δὲν κατώρθωσαν, καὶ οὔτε ἦτο φυσικῶς δυνατόν νὰ κατορθώσουν, ὅπως σταματήσουν τὴν λειτουργίαν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς συνειδήσεώς μας καὶ νὰ ἐνσταλαξουν, μέσω καθητήρων, εἰς τὸν ψυχικὸν μας ὄργανισμόν, ἰδέας καὶ θεωρίας καὶ τρόπους ἐσωτερικῆς ζωῆς, πού δὲν εἶναι ἰδίκοι μας, καὶ πού δὲν εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὸ παρελθόν μας, καὶ μὲ τὴν ἱστορίαν μας.

Ὁ ἀγὼν λοιπὸν τῶν Μακκαβαίων εὐωδόθη καὶ ἐθριάμβευσεν, ὅχι μόνον χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν γενναϊότητα τῶν πολεμιστῶν αὐτῶν, πού διεξήγαγον τὸν πείσμονα ἀγῶνα τῶν ὀλίγων πρὸς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο ἀγὼν δίκαιος καὶ ἠθικός. Καὶ ὁ θρίαμβος αὐτός, ὡς δίκαιος καὶ ἠθικός, δὲν ἦτο ἐφήμερος ἀλλὰ διαρκής, σταθερός καὶ μὲ ἱστορικὴν αἰωνιότητα καὶ συνεχίαν συνεχιζομένην μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν μας. Διότι, ἐάν σήμερον 13 ἑκατομμύρια Ἑβραῖοι καὶ 900 καὶ πλέον ἑκατομμύρια Χριστιανοὶ ἐπιστηρίζουν τὴν ἐσωτερικὴν των ζωὴν εἰς τοὺς ἐβραϊκοὺς ρυθμοὺς στήλους τοῦ Μωσαϊκοῦ Δεκαλόγου, εἰς αὐτὸ συνετέλεσεν ἀποφασιστικὰ ἡ ἀκαμπτὸς ἀντίστασις τῶν Μακκαβαίων εἰς τὰ εἰδωλολατρικά Διατάγματα τοῦ Ἀντιόχου. Τί ὄρα γε θὰ ἀπέμεναν ἀπὸ τὸν ἠλικὸν Ἰουδαισμόν καὶ ἀπὸ τὴν πρωτοπόρον μονοθεϊστικὴν του διακήρυξιν, ἐάν ἡ πολιτικὴ τοῦ μανιακοῦ Ἀντιόχου ἐπεβάλλετο καὶ ἐπεκράτει; Καὶ πῶς θὰ ἐνεφανίζετο καὶ θὰ διεδίδετο ὁ ἰσοδύναμος εἰς ἠθικὰς διακηρύξεις χριστιανισμός, ἐάν ὁ ἰουδαϊσμός ἔσβηνε δύο περίπου αἰῶνας πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς του, ὅπως ἔσβηνε καὶ ἡ φωτιὰ πού ἤναπτε κάτω ἀπὸ τοὺς τροχοὺς πού κατέκαιαν τὲς σάρκες τῶν μαρτυρούντων προγόνων μας;

Μαρμάρινη σκαλιστὴ Χανουκίγια, Τύνιδα 19ος αἰώνας.

Ὅχι ἡ Ἀντιόχεια, ἀλλὰ αἱ Ἀθήναι ἀντίπους τῆς Ἱερουσαλήμ

Εἶναι λοιπὸν πλάνη, καὶ πλάνη ἀπὸ τὰς πλέον ἐμφανεῖς, τὸ νὰ λέγεται καὶ νὰ νομίζεται, ὅτι οἱ Μακκαβαῖοι εἶχον πολεμήσει τὸν γνήσιον ἑλληνισμόν, ἐκείνον τὸν ἑλληνισμόν, πού ἐδώρησεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τὸν Ὁμηρον, τὸν Ἀναξαγόραν, τὸν Πλάτωνα, καὶ τὸν Ἀριστοτέλην. Ἀντίπους τῆς Ἱερουσαλήμ δὲν ἦτο ποτὲ ἡ Ἀντιόχεια, ἀλλὰ αἱ Ἀθήναι, καὶ ἀντίστοιχος τῆς Σιῶν δὲν ἀνεγνωρίσθη ποτὲ τὸ παγανικὸν Μπααλμπεκ, ἀλλὰ ἡ καταυγάζουσα πνευματικὸν φῶς Ἀκρόπολις. Οἱ Μακκαβαῖοι ὑπῆρξαν ἥρωες καὶ μάρτυρες, ὅχι μόνον τοῦ ἐβραϊκοῦ ἐθνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐβραιοχριστιανικοῦ μονοθεϊσμοῦ καὶ τῶν ἀγώνων τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως. Ἐάν οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες ἀρέσκωνται νὰ ὀνομάζουν τὸν Σωκράτη, ὡς τὸν πρό Χριστοῦ Χριστόν, οἱ Μακκαβαῖοι θὰ ἠμπορούσαν καὶ αὐτοὶ νὰ διεκδικήσουν ἐπαξίως μίαν θέσιν εἰς τὸ Πάνθεον τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς ἀνθρωπότητος.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μηνιαῖον ὄργανον τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος
Γραφεῖα: Πειραιῶς 46, Ἀθήναι (106) • Τηλέφ. 52.29.153

Υπεύθυνος συμφώνως τῷ νόμῳ: Ὁ Πρόεδρος τοῦ ΚΙΣ Ἰωσήφ Λόβιγγερ (Πειραιῶς 46 — Ἀθήναι)

Επιμέλεια ἐκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἑνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.
Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης ΕΠΕ, Σπ. Δοντὰ 10, Ἀθήναι

ΤΕΥΧΟΣ 14 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1978 • ΚΙΣΛΕΒ 5739

Μία νέα μαρτυρία γιά τόν ήρωϊκό θάνατο του συνταγματάρχου Μ. Φριζή

Στήν «Αυγή» (16/11/1978) έδημοσιεύθη ή παρακάτω έπιστολή του κ. 'Ηρακλή Σκανδάλη, πού υπήρξε αυτόπτης μάρτυς του ήρωϊκού θανάτου του συνταγματάρχου Μαρδοχαίου Φριζή.

«Διάβασα στήν «Αυγή» τό γράμμα του κ. 'Ιακώβου Φριζή μέ τό παράπονό του, ότι ή ήρωϊκή δράση του πατέρα του συνταγματάρχη Φριζή Μαρδοχαίου καί ό ήρωϊκός του θάνατος στίς 5)12)40, πού έπεσε δρθιος, δέν προβλήθηκε. Έπειδή τίς τελευταίες 10 μέρες τής ήρωϊκής δράσης του συνταγματάρχου βρισκόμουν δίπλα του καί οι άμεσοι γνώστες, μέραρχος καί έπιτελάρχης, δέν βρίσκονται στή ζωή, θεωρώ καθήκον μου νά ξέρω τήν ήρωϊκή δράση του συνταγματάρχου.

Τό άπόσπασμα 'Αώου, πού διοικητής του ήτο ό τότε άντισυνταγματάρχης Φριζής Μ., υπήχθη στή Με-

ραρχία 'Ιππικού στίς 6 ή 7 του Νοέμβρη 1940. Διοικητής τής Μεραρχίας ήτο ό στρατηγός Στανωτάς Γεώρ. καί έπιτελάρχης ό άποθανών πρό 40 ήμερών στρατηγός Γκίκας Σόλων. 'Ημουν τότε διευθυντής έπιτελικού γραφείου τής Μεραρχίας.

Τό άπόσπασμα, άφού συνέχισε τήν ήρωϊκή του δράση υπό τή Μεραρχία 'Ιππικού μέχρι τό διώξιμο του είσβολέα από τό πατρικό έδαφος, συνέχισε τήν προέλασή του καί τήν καταδίωξη του έχθρου μέσα στο άλβανικό έδαφος.

Περί τά τέλη του Νοέμβρη στάλθηκα από τή Μεραρχία άντιπρόσωπός της στο άπόσπασμα. Τίς 10 περίπου μέρες, πού βρισκόμουν δίπλα του, γνώρισα καί θαύμασα τό σεμνό, τόν άκούραστο ήγήτορα, πού έτρεχε από τμήμα σέ τμήμα έμψυχώνοντας τούς πάντας, φθάνοντας μέχρι τίς γραμμές του έχθρου, ριψοκινδυνεύοντας, άψηφώντας τά πυρά του μέ φανερή τήν πίστη του στή νίκη.

Τό πρωί τής μοιραίας εκείνης μέρας, 5)12)40, ξεκινήσαμε, συνοδευόμενοι από μία μικρή ομάδα 3 — 4 του έπιτελείου του, νά συναντήσουμε τό διοικητή του τάγματος ταγματάρχη Γίγα.

Βαδίζαμε, μέ έπικεφαλής τόν συνταγματάρχη, έφιππο, άκολουθούσα άμέσως καί πίσω μου ή μικρή ομάδα. Βρισκόμασταν στα ύψώματα βόρεια του ποταμού 'Αώου, Β.Α. τής Πρεμετής, πού τήν είχαμε μπροστά μας Ν.Α.

Ένώ πλησιάζαμε στόν προορισμό μας, από τό Β.Α. ύψωμα παρουσιάστηκαν 3 ίταλικά άεροπλάνα πετώντας χαμηλά. Χρόνος γιά κάλυψη δέν υπήρχε. Οι ύπόλοιποι πέσαμε πρηνηδόν. 'Ο συνταγματάρχης, παρά τίς παραινήσεις μου, παρέμεινε άφοβος, έφιππος. Τά άεροπλάνα ξεφόρτωσαν τό φορτίο τους έπάνω μας. 'Ο ήρωϊκός συνταγματάρχης Φριζής έπεσε δρθιος στο πεδίο τής τιμής. Οι άλλοι, καί ιδιαίτερα ό γράφων, πού ήτο καί πιό κοντά, καλυφτήκαμε μέ χώματα, πέτρες καί καπνούς. Τό άλογό μου τραυματίστηκε.

Μετά τίς όδηγίες γιά τή μεταφορά του ήρωα, μετέβην στο τηλέφωνο καί άνέφερα στή Μεραρχία καί συνάντησα τόν ταγματάρχη Γίγα, γιά νά του άναθέσω τή διοίκηση του άποσπάσματος κατ' έντολή τής Μεραρχίας.

Μετά τήν άνάκλησή μου στο στρατηγείο τής Μεραρχίας καί προσωπικής άναφοράς, όλοι μιλούσαμε γιά τόν ήρωισμό καί τήν αυταπάρνηση του ήρωϊκού συνταγματάρχου Φριζή καί ή Μεραρχία έστειλε πρόταση γιά τιμητική διάκριση στόν συνταγματάρχη, έκφράζοντας τό θαυμασμό της.

Τελευταία, στίς συναντήσεις μας μέ τόν άείμνηστο στρατηγό Γκίκα Σόλωνα, πού ό σεβασμός καί ή άλλη λοεκτίμηση σφυρηλατήθηκε στίς μάχες, μιλούσαμε συχνά γιά τή δράση τής Μεραρχίας καί τόν ήρωϊκό θάνατο του συνταγματάρχου Φριζή Μ. καί διέκρινα τήν πικρία του γιά τή λειπή προβολή καί άξιοποίηση του άγώνα τής Μεραρχίας 'Ιππικού καί τή μεγάλη συμβολή της από 31)10)40, πού βρέθηκε στο Μέτσοβο στήν απόκρουση των είσβολέων.

Σέ έρώτησή μου: Γιατί, στρατηγέ, δέν γράφετε σείς, σάν μόνος άρμόδιος; 'Ο σεμνός στρατιώτης μου άπάντησε ότι διστάζει νά γράψει γιά τή Μεραρχία 'Ιππικού, γιά τή δράση του».

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΣΕ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΣΩΣΑΝ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

Βαθύτατα συγκινητική και άπεριττη ήταν η τελετή που έγινε την Τρίτη 7 Νοεμβρίου 1978, στην κατοικία του Πρεσβευτού του Ισραήλ κ. Ν. Γιαϊς και στην οποία πέντε ακόμη Έλληνες έτιμήθησαν με ειδικό δίπλωμα και μετάλλιο του Ίδρύματος «Γιάντ Βασέμ» του Ισραήλ και με τον τίτλο του «Δικαίου μεταξύ των Έθνών» γιατί διέσωσαν Ισραηλίτες κατά τη διάρκεια της Ναζιστικής Κατοχής.

Οι τιμηθέντες είναι ο αοίδιμος Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστομος, ο τότε Δήμαρχος Ζακύνθου κ. Λ. Καρρέρ, το ζεύγος Μ. Σκουλάτου (από την Αθήνα) και ο αποθανών Έμμ. Πετράκης (από τα Χανιά).

Στην τελετή, εκτός από τους τιμωμένους, παρέστησαν εκπρόσωποι της ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, των εβραϊκών οργανώσεων, δημοσιογράφοι κ.ά.

Ο λόγος του Πρεσβευτού κ. Ν. Γιαϊς

«Η πραγματικά έμπνευσμένη ομιλία του Πρεσβευτού κ. Ν. Γιαϊς τελείωσε ως εξής:

«Η Ισραηλιτική Κοινότητα της Ελλάδος δέν αποτέλεσε εξαίρεση στην καταστροφή αυτή, γιατί από 80.000 Έβραίους που υπήρχαν, έκτοπίσθηκαν οι 62.000 από τους Ναζί και δέν επέστρεψαν ποτέ. Άλλα οι 18.000 Έβραίοι που επέζησαν, σώθηκαν χάρις σέ ήρωες όπως ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος, ο Λουκάς Καρρέρ, τά ζεύγη Έμμανουήλ Πετράκη και Μιχαήλ Σκουλάτου, δύο από τους οποίους δέν είναι δυστυχώς μεταξύ μας σήμερα.

Εμείς ο λαός του Ισραήλ θά είμαστε γιά πάντα ευγνώμονες σ' αυτούς και στό ελληνικό Έθνος, του οποίου είναι τέκνα, γιά τή βοήθειά τους, στην πιο σκοτεινή περίοδο της ιστορίας μας. Τό γεγονός ότι καθένας από αυτούς προέρχεται από μιά διαφορετική γωνιά της Ελλάδος, από την Κρήτη, από τή Ζάκυνθο και από την Αθήνα, δείχνει ότι τά αίσθήματα ανθρωπίνης αλληλεγγύης πρós τους καταδιωγμένους Έβραίους, δέν περιορίζονταν σέ μιά περιοχή αλλά ήταν διάχυτα σ' όλη την χώρα και εκάλυπταν όλα τά στρώματα του πληθυσμού, εργάτες, δημοσίους ύ-

Ο Δήμαρχος Ζακύνθου της εποχής κ. Λ. Καρρέρ λαμβάνων τό τιμητικό δίπλωμα.

παλλήλους, διανοούμενους, και επίσης την ίδια την Ορθόδοξη Εκκλησία σάν πνευματικό ήγέτη της χώρας.

Τιμή και δόξα στό Έθνος που γαλουχεί τέτοια τέκνα!»

Ο χαιρετισμός του κ. Α. Κόβο

Έκ μέρους του Κ.Ι.Σ. ο αντιπρόεδρος κ. Α. Κόβο είπε τά εξής:

«Έκ μέρους του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου, που εκπροσωπεί τόν Έβραϊσμό της Ελλάδος, θάθελα νά εκφράσω τή μεγάλη μας χαρά γιά τή σημερινή συγκέντρωση, γιατί μάς δίνεται ή εύκαιρία νά δείξουμε τή βαθειά εύγνωμοσύνη μας πρós τους αδελφούς μας Χριστιανούς γιά τήν ανθρωπιά που έδειξαν, βοηθώντας, μέ κίνδυνο της ζωής τους, νά σωθούν οι καταδιωκόμενοι από τή μανία των ναζι Ισραηλίτες, κατά τή διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Από τή σημερινή τελετή λείπουν μερικοί από τους τιμώμενους, γιατί δυστυχώς δέν βρίσκονται πιά στή ζωή, αλλά ή εύγνωμοσύνη μας πρós αυτούς δέν έσβησε μέ τό θάνατό τους και πάντα θά τους θυμόμαστε. Άς είναι αιώνια εύλογημένοι.

Τό Όλοκαύτωμα του τελευταίου παγκοσμίου πολέμου, που στοίχισε και τή ζωή 6.000.000 άθώων θυμάτων μεταξύ του έβραϊκού λαού, που έξοντώθηκαν μέ μανία από τους βάρβαρους ναζί, μόνο και μόνο γιατί ήσαν Έβραίοι, εύχόμαστε και ελπίζουμε νά έχει δώσει ένα άξέχαστο μάθημα σέ όλους τους λαούς της γής, ώστε νά μή δει ποτέ ή ανθρωπότητα νά επαναλαμβάνεται μιά τέτοια ανθρωποθυσία και νά ζήσουν πιά οι άνθρωποι άδελφωμένοι, χωρίς πολέμους και καταδιώσεις γιά λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, ρατσιστικούς».

Η προσφώνησης του κ. Στραβολέμου

Ο κ. Στραβολέμος, του οποίου ή σύζυγος είναι άδελφή του άείμνηστου Μητροπολίτου Ζακύνθου Κυ-

ροῦ Χρυσοστόμου, προσεφώνησε ὡς ἀκολουθῶς τὸν Πρέσβυ τοῦ Ἰσραήλ:

«Τὸ γενναῖο καὶ ἀκατάβλητο Ἔθνος σας, τὸ Θεοδημιούργητο Ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ, τιμὰ σήμερον Ἕλληνες ἀδελφοὺς μας ποὺ τοῦ προσέφεραν ἐξαιρετες πράξεις ἀγάπης στὶς δύσκολες καὶ τραγικὲς Κατοχικὲς στιγμὲς του.

Καὶ ἦσαν, πράγματι, δύσκολες καὶ τραγικὲς ἐκεῖνες οἱ στιγμὲς. Τόσο τραγικὲς, ποὺ διήγειρον ὄλων τῶν λαῶν τὶς συνειδήσεις καὶ τὰς περιέβαλλαν μὲ συμπάθεια καὶ δέος, ἀκόμη δέ, καὶ μὲ μάτια δακρυσμένα ἔστρεφαν ὅλοι τὰ βλέμματα κοντὰ στὶς ἐκατόμβες τῶν ἀθῶων θυμάτων, ποὺ μὲ τὸ ἀποτρόπαιο ἔγκλημά τους θηριώδεις καὶ αἰμοσταγεῖς δολοφόνους ἐπεδίωξαν νὰ ἀφανίσουν τὸν περιούσιον λαὸ τοῦ Κυρίου, τὸ Ἰσραήλ.

Ἡ Ζάκυνθος, ἡ μικρὴ «τὸ δέμας», ἀλλὰ μεγάλῃ σέ ἀισθήματα ἀγάπης καὶ συμπόνοιας πρὸς συνανθρώπους, δὲν ὑστέρησε καὶ δὲν ἐδίσασσε νὰ δώσῃ τὸ παρόν, στὸ μεγάλο προσκλητήριον τοῦ καθήκοντος. Καὶ ὅταν ὁ φοβερός μελανίας τῆς ἐξοντωτικῆς μανίας τῶν ὑπανθρώπων ἐπλησίασε καὶ τῇ Ζάκυνθο καὶ ἄρχισε νὰ ἀπειλῇ τὶς ἀγαπητές, εἰς ὅλους μας, οἰκογένειες τῶν ἀγαθῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς νήσου, ἡ τότε ἀλυσσοδεμένη Ζάκυνθος ὥπλισε μὲ ἡθικὴ δύναμι τὸ Μητροπολίτη της καὶ τὸ Δήμαρχό της καὶ ἐβροντοφώνησε, ὅχι δὲν πρέπει νὰ ξεσάσῃ ὁ μελανίας.

Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τους, ὤρθωσαν τὸ ἀνάστημά τους καὶ ἠγωνίσθησαν καὶ ἐπάλαισαν καὶ ἐνίκησαν.

Στὶς δραματικὲς ἐκεῖνες ἡμέρες καὶ στιγμὲς εὐρισκόμην κοντὰ στὸ Μητροπολίτη. Γνωρίζω τὸ πόσον ὑπέφερε, τὸ πόσον ἐδοκιμάζετο, τὸ πόσον ἀγωνιοῦσε. Νύκτα καὶ ἡμέρα ἄπνους. Τὰ διαβήματά του στὸ Γερμανὸ Φρούραρχο

Μπέρενς, ἐντονα, σταθερὰ καὶ ἐπίμονα. Ἡ γνώσις τῆς γερμανικῆς γλώσσης (ὅπως καὶ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἑβραϊκῆς) τὸν ἐνίσχυε στὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλλε. Ἀποφασιστικά, εἶχε προχωρήσει. Ἀντὶ γιὰ τὸν κατάλογο τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν ποὺ ζητοῦσε ὁ Φρούραρχος, τοῦ ἔδωσε ὁ Μητροπολίτης, τὸ ὄνομα τὸ δικό του. Ἐγὼ προσφέρομαι, νὰ θυσιάσω γιὰ «κεῖνους. Θὰ τοὺς ἀκολουθῶ» θὰ ἐξοντωθῶ μαζί τους» εἶναι ποίμνιά μου· δὲν θὰ τὸ ἀφήσω νὰ χαθῇ. Καὶ ὁ Ἱεράρχης μὲ τὸ ὑψηλὸ φρόνημα εὐθύνης καὶ μὲ τὴν ἀτσάλενια καρδιά διαρκῶς παρακαλῶντας τὸ Θεὸ καὶ ἔχοντας τὸν Δήμαρχο συμπαραστάτη, σάν ἐφθασε ἡ ὕστατη στιγμὴ, δὲν ἐδίσασσε νὰ ὑψώσῃ τὴ φωνή του καὶ νὰ τὴν φθάσῃ μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Χίτλερ. Ἦταν φωνὴ ἀπογνώσεως καὶ ἰκεσίας, θάρρους καὶ ἐλπίδος, ζωῆς καὶ θανάτου.

Καὶ ἐγίνε τὸ θαῦμα. Τὸ εὐχάριστο ἀγγελμα, τὸ μοναδικὸ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἴσως δέ καὶ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπῃ, ἦλθε ἀπὸ τὸ ἀρχηγεῖο τοῦ Ἀξονος. «Νὰ παραμείνουν οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ζακύνθου, ἐπὶ προσωπικῇ εὐθύνῃ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ Δημάρχου». Καὶ ἐπανηγουρίσαμε, τότε, ὅλοι, τὸ ἀναστάσιμο ἐκεῖνο γεγονός. Καὶ οἱ Γερμανοὶ, καὶ αὐτοὶ ἐκστατικοί, περιέβαλλαν μὲ συμπάθεια τοὺς Ἰσραηλίτας τῆς Ζακύνθου καὶ ἐφθάναν μέχρι τοῦ σημείου νὰ δέχωνται καθημερινῶς τὴν ἀδελφή τοῦ Μητροπολίτου, σύζυγόν μου, γνωρίζουσιν τὴν γερμανικὴ, στὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο τους καὶ νὰ θεραπεύουν ἀπὸ διάφορες ἀσθένειες, Ἰσραηλιτοπαῖδα ποὺ ἡ κ. Στραβολέμου, μὲ χαρὰ της, τὰ συνώδευε.

Καὶ ἤδη, ἐντιμότετε Κε Πρέσβυ μὲ δακρυσμένα τὰ μάτια ἀπὸ συγκίνησι, βλέποντας τὴ μορφή καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἱεράρχου, νὰ περιίπταται ὑπεράνω ἡμῶν καὶ νὰ σὰς εὐλογῇ, ἀπευθύνω πρὸς τὸ ἀήτητο Ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ, τῇ

Ὁ Πρέσβυς τοῦ Ἰσραήλ κ. Ν. Γιαῖς, ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. κ. Ἀ. Κόβο, οἱ τιμώμενοι. Στὸ βάθος οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Μονῆς Σινᾶ.

Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστομος

Όπλισμένοι μόνο με πνευματική και ήθικη δύναμη, ο Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστομος κατόρθωσε να ματαιώσει την εκτόπιση και θανατική καταδίκη που απέφασε ο είσβολεύς Ναζί για την 'Ισραηλιτική Κοινότητα της Ζακύνθου, που αριθμούσε τότε 275 ψυχές, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Φωτισμένος με τὰ υψηλά ιδανικά της Χριστιανικής Όρθοδόξου Έκκλησίας, ο Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστομος έδωσε φυσική απόδειξη ότι ήταν έτοιμος νά θυσιάσθαι γιά νά σώσει από την εξόντωση τούς Έβραίους αδελφούς του, γιατί ήταν άνθρωπινα όντα και γιατί ήταν Έβραίοι. Είχε όρκησθαι ότι αν ή διαταγή εκποίσεως πραγματοποιόταν, θά ακολουθούσε τούς Έβραίους και θά μοιραζόταν την τύχη τους.

Χάρis στην πράξη του αυτή και στη συνεργασία του με τόν Δήμαρχο Ζακύνθου κ. Λουκά Καρρέρ, σώθηκε ολόκληρη ή Έβραϊκή Κοινότητα της Ζακύνθου.

Λουκάς Καρρέρ, Ζάκυνθος

Ός Δήμαρχος Ζακύνθου κατά τή γερμανική Κατοχή, ο Λουκάς Καρρέρ σχεδίασε μαζί με τόν Μητροπολίτη Χρυσόστομο τήν έπιχείρηση διασώσεως όλης της 'Ισραηλιτικής Κοινότητας της Ζακύνθου από τήν εκτόπιση και τόν θάνατο. Παρά τήν αφάνταστη πίεση πού ύφίστατο από τή Γκεστάπο γιά νά παραδώσει πλήρη κάταλογο τών Έβραίων, κατόρθωσε με διάφορα τεχνάσματα, νά κερδίσει πολύτιμο χρόνο, ώστε νά είδοποιήσει τούς Έβραίους της Ζακύνθου γιά τίς εγκληματικές προθέσεις τών Ναζί, και νά τούς δώσει τήν εύκαιρία νά καταφύγουν στά βουνά, εκτός της άκτίνας τού είσβολέως. Χάρis στην θαρραλέα του πράξη, σέ συνεργασία με τόν Μητροπολίτη Χρυσόστομο σώθηκε ολόκληρη ή 'Ισραηλιτική Κοινότητα της Ζακύνθου με τὰ 275 μέλη της.

Σάν δημόσιος λειτουργός και σάν άνθρωπος, ο κ. Λουκάς Καρρέρ έδωσε έτσι ένα λαμπρό παράδειγμα άφοσίωσης και άγάπης πός τούς συνανθρώπους και συμπολίτες του, χωρίς διάκριση φυλής ή θρησκείας.

Μιχαήλ Σκουλάτος, Μακρυγιάννη, Άθήναι

Ό κ. Μιχαήλ Σκουλάτος και ή σύζυγός του πρόσφεραν καταφύγιο στόν κ. Αλμίλιο Χαίμη, τή μητέρα του και τήν άδελφή του. Έκρυψαν τὰ 3 μέλη της οικογενείας Χαίμη, στό νοικιαμένο σπίτι τους στού Μακρυγιάννη επί 14 μήνες, και μοιράστηκαν μαζί τους τόν λιγοστό τους φαγητό. Τή θαρραλέα αυτή πράξη εκτέλεσαν με τρόπο ανθρωπιστικό και άφιλοκερόδη, παρά τόν θανάσιμο κίνδυνο πού αντιμετώπιζαν, άν τούς άνακάλυπτε ή Γκεστάπο. Άκόμα και μετά μία έρευνα αίφνιδιαστική της Γκεστάπο στό σπίτι τους, άρνήθηκαν νά αφήσουν τήν οικογένεια Χαίμη νά φύγει. Λέγοντας «ή τύχη σας θά είναι και δική μας τύχη! Ό Θεός θά μάς βοηθήσει». Τό ζεύγος Σκουλάτου πίστευε βαθειά στην άπελευθέρωση της Έλλάδας. Χάρis στη θαρραλέα πράξη τους τόσο αυτοί όσο και ή οικογένεια Χαίμη έζησαν γιά νά δούν τήν ήττα τών Ναζί και τήν άπελευθέρωση της Έλλάδας.

Έμμανουήλ Πετράκης, Χανιά, Κρήτης

Ό Έμμανουήλ Πετράκης προσέφερε καταφύγιο στό σπίτι του στά Χανιά και στό Κολυμπάρι, στόν κ. Όωσήφ Κοέν, 'Ισραηλίτη από τὰ Χανιά, κατά τή διάρκεια της γερμανικής Κατοχής στην Κρήτη. Παρά τή θανατική ποινή πού περίμενε όποιον βοηθούσε 'Ισραηλίτες και τίς βάρβαρες μεθόδους τών Ναζί γιά νά διατηρήσουν τίς θέσεις τους στό στρατηγικό νησί της Κρήτης, ο Έμμανουήλ Πετράκης προσέφερε επανειλημμένα βοήθεια στόν κ. Όωσήφ Κοέν, προσφέροντάς του άσυλο και βοηθώντας τον νά διαφεύγει κάθε φορά πού κινδύνευε νά συλληφθεί από τούς Ναζί, πολλαπλασιάζοντας έτσι τίς πιθανότητες νά ύποστέι τρομερή τιμωρία άν τόν άνακάλυπταν.

Χάρis στην εξαιρετικά θαρραλέα πράξη τού Έμμανουήλ Πετράκη, ο Όωσήφ Κοέν κατόρθωσε νά επιζήσει της καταστροφής, πού έπληξε τήν ολόκληρη σχεδόν της 'Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κρήτης στά χέρια τών βαρβάρων Ναζί και νά γνωρίσει τήν έλευθερία και τήν αξιοπρέπεια στό 'Ισραήλ, όπου ζει σήμερα με τήν οικογένειά του.

Διοίκηση τού 'Ιδρύματος «Γιάτν Βασέμ» και ύμās προσωπικώς, τόν μεγάλο Εύχαριστώ μας, γιά τήν προσγενομένη στόν άείμνηστο άδελφό μας, τιμητική διάκρισί σας. Τήν δεχόμεθα με εύγνωμοσύνη. Καί πιστεύσατε ότι ή διάκρισις αυτή, ιδιαίτερα τιμή τόν εξαίρετο Έθνος σας, τόν όποιο, γνωρίζει νά άμείβη, όπως γνωρίζει και νά θυσιάζεται, γιά τάν πανανθρώπινα ιδανικά, της έλευθερίας και τού δικαίου».

Σχόλια τού Τύπου

Ό τελετή της άπονομής τών διπλωμάτων έδωσε τήν εύκαιρία νά άσχοληθώ με τόν θέμα και ό Τύπος.

Έτσι ή «Καθημερινή» (8/11) έγραψε με τίτλον «Όσο ύπάρχουν άνθρωποι»: «Τόν κατάλογο τών Έβραίων τού νησιού είχε ζητήσει από τόν Δήμαρχο Ζακύνθου ό Γερμανός προύρχος. Κι εκείνος, με γνήσια έπανησιώτικη διπλωματία τού χάρισε ένα παλιό χρυσό δαχτυλίδι - έθιμο παλιός φιλοξενίας - και τού είπε πως οι Έβραίοι είναι γραμμένοι στό Δημοτολόγιό του σάν όλους τούς άλλους δημότες. Καί πως δέν είναι σέ θέση νά τού δώσει τέτοιο χαρτί. Τήν έπο-

μένη, στό πλευρό τού Δημάρχου βρέθηκε κι ό Μητροπολίτης Χρυσόστομος. Μαζί πήγαν στό Γερμανό. Καί μαζί τού παρέδωσαν πράγματι ένα έγγραφο. Όταν όμως τόν άνοιξε, είδε πως ήταν γραμμένα μέσα μόνο δύο όνόματα. Τά δικά τους...»

Στήν ίδια έφημερίδα (9/11) αναφέρεται: «Σέ πολλά μέρη της Έλλάδας, όπως και σέ πολλά της Εύρώπης, οι Έβραίοι ζούσαν σέ δικές τους συνοικίες, πού τίς περισσότερες φορές σημειώνονταν με σαφή όρια. Στή Ζάκυνθο, έδώ και διακόσια χρόνια, τέτοια «όρια» δέν είχαν πάψει νά ύπάρχουν. Όπως και κάθε είδους διάκριση. Άποφασιστικό ρόλο στη δημιουργία αυτού τού σεβασμού στά ανθρώπινα δικαιώματα έπαιξε όχι μόνο ή παράδοση φιλελευθερισμού τών Έπανήσων, αλλά και ένα νεανικό γλέντι τού ποιητού Ούγγου Φώσκολου πού, μαζί με άλλους Ζακυνθινούς νέους, πήγε ένα βράδυ και κατέστρεψε τὰ χαρακτηριστικά όρόσημα της συνοικίας τών Έβραίων. Από τότε, ή έπιθυμία του νά μην ύπάρχουν διακρίσεις θρησκευτικές, αποτέλεσε γιά τούς συντοπίτες του άγραφο νόμο».

34ον Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων τοῦ Τύπου

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ ΓΑΛΛΟΥ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΗ ΠΡΟΚΑΛΕΙ ΣΑΛΟΝ

Ἀντίδρασις τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως

— «Στό Ἄουσβιτς, μόνο ψεῖρες θανατωθήκαν σέ θαλάμους ἀερίων». Μ' αὐτό τόν τίτλο, τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ «Λ' Ἐξπρές» δημοσίευσε μιά συνέντευξη ποὺ προκάλεσε σάλο καὶ ἀναταραχὴ σ' ὁλόκληρὴ τὴ Γαλλία. Οἱ ἀντιδράσεις προήλθαν ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς — λαὸ, κυβέρνησις καὶ δικαιοσύνη. Ἡ συνέντευξις ἦταν τοῦ Λουὶ Νταρκιέ ντέ Πελεπουά, ἄρμωστὴ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βισῦ γιὰ ἐβραϊκὲς ὑποθέσεις.

Ὁ Νταρκιέ, ποὺ ζεῖ ἐδῶ καὶ 34 χρόνια στὴ Μαδρίτη, ἔστειλε στὰ χιτλερικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως πάνω ἀπὸ 75.000 Γαλλοεβραίους. Ἦταν τόσο ἀντισημίτης, ποὺ ἀκόμη καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Γκεστάπο ἐγράφαν στὶς ἀναφορὰς τοὺς πῶς ἦταν «ὑπὲρ τὸ δέον ἐνθουσιώδης» στὸ ἔργο τῆς διώξεως τῶν Ἰσραηλινῶν.

Μετά τὴν ἀπελευθέρωσις ὁ Νταρκιέ καταδικάστηκε σέ θάνατο, τὸ 1948, ἀλλὰ τότε βρισκόταν ἤδη στὴν Ἰσπανία, ὅπου πέρασε μιά ἡρεμὴ ζωὴ: ἦταν γνωστὴ φυσιογνωμία στὸν Γάλλο, πῶς ἀνθρώπων ποὺ προσκαλοῦντο στὰ κοκταίηλ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν κύκλων τῆς Μαδρίτης.

Στὴ συνέντευξη — βόμβα, ποὺ δημοσίευσε τὸ «Λ' Ἐξπρές» ὁ Νταρκιέ ἱσχυρίστηκε πῶς τὸ θέμα τοῦ θανάτου τῶν 6 ἑκατομμυρίων Ἑβραίων στούς θαλάμους ἀερίων, εἶναι μιά ἐβραϊκὴ ἐφεύρεσις καὶ ὅτι τὰ «θύματα τοῦ Ἄουσβιτς ἦταν μόνο ψεῖρες». Προσποιεῖται, ἀκόμη, ὁ φιλοναζιστὴς Γάλλος, πῶς πιστεύει ὅτι οἱ χιλιάδες τῶν Ἑβραίων ποὺ ἐκότισε — ἀνάμεσά τους καὶ 6.000 παιδιὰ ποὺ θανατώθηκαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξή τους στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως — προορίζονταν νὰ ζήσουν μιά νέα ζωὴ, σέ μιά πατρίδα γιὰ τοὺς Ἑβραίους, στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπῃ. Ἀρνήθηκε ἀκόμη νὰ κοιτάξει τὶς φωτογραφίες τῶν σωρῶν τῶν θυμάτων τῶν θαλάμων ἀερίων, λέγοντας πῶς πρόκειται γιὰ ψεύτικες φωτογραφίες (μοντάζ) «ἐβραϊκῆς ἐμπνεύσεως».

Ἡ ἀντίδρασις καὶ ἡ κατακραυγὴ στὴ Γαλλία ἦταν ἄμεση. Ἦδη, ὁ πρόεδρος Ζισκάρ ντ' Ἑσταίν καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Ραιμόν Μπάρ εἶχαν κάνει σχετικὲς προειδοποιήσεις γιὰ τὴ στάση ποὺ ὀφείλει νὰ τηρεῖ ὁ Τύπος καὶ ἡ Τηλεόρασις στὸ ναζιστικὸ παρελθόν. Ἡ πιὸ ἐντονὴ ἀντίδρασις προήλθε ἀπὸ τὴν ὑπουργὸ Ὑγείας Σιμόν Βέϊν — καὶ δικαίως. Ἡ Βέϊν ἐκτοπίστηκε ἀπὸ Ἄουσβιτς, σὲ ἡλικία 14 ἐτῶν, μετὰ τὴν οἰκονομία τῆς. Ὅπως γράφει ἡ λονδρέζικη ἐφημερίδα «Ὁρπσέρβερ» ἡ Γαλλίδα ὑπουργὸς δήλωσε πῶς «εἶναι ἡ πρώτη φορά ποὺ κάποιος τολμάει νὰ τραβήξει τὸ σκοινὶ τόσο πολὺ, δημόσια». Στὴν Ἑθνοσυνέλευσις, μέλη ὅλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἔκαναν ἐκκλήσις γιὰ μιά προσπάθεια ἐκδόσεως τοῦ Νταρκιέ. Φωτογραφίες τῶν πυλῶν τοῦ Ἄουσβιτς, τῶν φυλακισμένων καὶ τῶν πτωμάτων, δημοσιεύθηκαν στὶς ἐφημερίδες καὶ προβλήθηκαν ἀπὸ τὴν τηλεόρασις. Ὅργισμένα παράπονα ἀκούστηκαν γιὰ τὴν ἀπόφασις τῆς γαλλικῆς τηλεοράσεως νὰ μὴν ἀγοράσει τὴν ἀ-

μερικανικὴ τηλεοπτικὴ σειρὰ «Ὁλοκαύτωμα», ποὺ πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς σφαγῆς τῶν Ἑβραίων στὰ χιτλερικά στρατόπεδα καὶ τοὺς θαλάμους ἀερίων. Ἡ τηλεόρασις ἱσχυρίστηκε πῶς ἡ σειρὰ εἶναι πολὺ ἀκριβὴ καὶ ἤδη, μετὰ πρωτοβουλία ἐνὸς καλλιτέχνη, ἀνοίχθηκε εἰδικὸς τραπεζικὸς λογαριασμὸς ὥστε νὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα ἀγορᾶς τῆς τηλεοπτικῆς σειρᾶς μετὰ τὰ χρήματα ποὺ θὰ συγκεντρωθοῦν ἀπὸ προσφορὰς τοῦ κοινοῦ.

Ὁ εἰσαγγελεὰς, μετὰ ἐντολὴ τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης, ἀνοίξε νὰ φάκελλο ἐναντίον τοῦ Νταρκιέ, μετὰ τὴν κατηγορίαν τῆς «ὑπερασπίσεως τῶν ἐγκλημάτων πολέμου καὶ ἀναμοχλεύσεως τοῦ φυλετικοῦ μίσους», ἀλλὰ ἡ ὑπόθεσις δὲν ἔχει πιθανότητες ἐπιτυχίας, γιὰτὶ, ὅπως τὸ ἴδιο τὸ γαλλικὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης γνωρίζει, ἡ προθεσμία γιὰ ἐκδόσιν τοῦ Νταρκιέ ἐξέπνευσε πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια καὶ ἔτσι κι ἄλλιως ἡ Ἰσπανία ποτὲ δὲν ἐξέδωσε στὴ Γαλλία ὄνομα ποὺ κατηγοροῦνται γιὰ πολιτικὰ δόκηματα.

Σὲ ἄρθρο τῆς βρετανικῆς ἐφημερίδας «Σαντὴ Τάϊμς», γράφτηκε πῶς οἱ γαλλικὲς Ἀρχὲς σκέφτηκαν ν' ἀσκήσουν διώξιν ἐναντίον τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ τὸ ὁποῖο, ὡστόσο, σὲ κύριο ἄρθρο του, ὑπερασπίστηκε τὴ δημοσίευσιν τῆς συνεντεύξεως. Στὸ ἄρθρο ἀναφέρεται πῶς στόχος τῆς δημοσιεύσεως ἦταν ἡ προειδοποίησις τοῦ κόσμου γιὰ τοὺς «μόνιμους κινδύνους» τοῦ ρατσισμοῦ. «Ἀποτελεῖ γνωστὴ πολιτικὴ διαστρεβλώσεως τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς πῶς τὸ ἄτομο ποὺ φέρει στὴ δημοσιότητα ἓνα γεγονός εἶναι καὶ ὑπεύθυνο γι' αὐτό», ἔλεγε τὸ κύριο ἄρθρο τοῦ «Λ' Ἐξπρές».

Εἶναι γεγονός, ὡστόσο, ὅτι ριψοκινδυνεύοντας τὴ δυσσυχία τοῦ ἀναγνώστη κοινοῦ, τὸ περιοδικὸ ἤξερε πῶς εἶχε καὶ τὴν ὑποστήριξιν ἐξεχόντων προσωπικοτήτων. Κι ἀκόμη, ἡ «ὑπόθεσις Νταρκιέ», ρίχνει φῶς στὰ ἐπίμαχα θέματα τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Ὁ πρόεδρος Ζισκάρ ντ' Ἑσταίν, πιέζεται ἤδη ἀπὸ συντηρητικὸς κύκλους νὰ ἐπιτρέψει νὰ δοθεῖ μιά τιμητικὴ θέσις στὸ γαλλικὸ στρατιωτικὸ κοιμητήριον σὸ Ντουσμών, στὸν στρατηγὸ Πεταιν, τὸν ἐπικεφαλὴ τῶν συνεργατῶν τῶν ναζι στὴν κυβέρνησις τοῦ Βισῦ. Μερικοὶ Γάλλοι εἶναι διατεθειμένοι νὰ συγχωρῶσιν στὸ στρατηγὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀγνόησε τὶς σφαγῆς τῶν Ἑβραίων, ποὺ ἔκαναν οἱ δικοί του ἀξιωματοῦχοι καὶ νὰ τοὺ ἐπιτρέψωσιν νὰ ἀπολαύσῃ μιά ταφὴ μετὰ δαπάνη τοῦ δημοσίου, σὲ ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν του σὰν διοικητὴ τῶν γαλλικῶν δυνάμεων στὸ Βερντέν, κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ἀλλὰ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Νταρκιέ, ὅτι ὁ Πεταιν προσωπικὰ τὸν διόρισε ἄρμωστὴ γιὰ τὶς ἐβραϊκὲς ὑποθέσεις, φαίνεται ὅτι, πρὸς τὸ παρόν τουλάχιστον, ἀποκλείει κάθε κίνησις ἀποκαταστάσεως τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ.

Ὁ Νταρκιέ, ποὺ ζεῖ σὲ μιά πολυτελὴ ἐξοχικὴ κατοικίαν στὴν Ἰσπανία, εἶναι σήμερον 80 χρόνων καὶ πάσχει ἀπὸ ἀρτηριοσκλήρωσις.

Ο Τύπος ήσυχολήθη με τό δίλημμα της Κυβερνήσεως της Δ. Γερμανίας για την παύση της διώξεως των Ναζιστών.

Συγκεκριμένα, όπως γράφει ο κ. Α. Κουλόπουλος, στην «Ακρόπολι» (12/11) «Οι έγκληματίες του ναζισμού, που έχουν καταφέρει μέχρι τώρα να ξεφύγουν την τιμωρία της Δικαιοσύνης, περνούν στιγμές άγνοιας. Σέ ένα περίπου χρόνο, στις 31 Δεκεμβρίου 1979, λήγει η προθεσμία της παραγραφής των πράξεών τους. Καί αν, μέχρι τότε, δεν συμβή τίποτε για την παράταση ή την κατάργησι της παραγραφής, θα μπορούν να βγούν στην επιφάνεια και να κυκλοφορούν ανενόχλητοι στην κοινωνία σαν έντιμοι πολίτες.

Μερικοί μάλιστα από αυτούς δεν αποκλείεται και να καυχώνται για τα άποτρόπαια έργα τους προκαλώντας το κοινό αίσθημα και προπάντων τα θύματά τους, με τη βεβαιότητα ότι δεν πρόκειται να λογοδοτήσουν για τα όσα έκαναν την εποχή της ισχύος τους.

Τό θέμα της παραγραφής των ναζιστικών έγκλημάτων δεν περιορίζεται μόνο στον στενά νομικό χώρο, αλλά έχει και τεράστιες ήθικες και πολιτικές προεκτάσεις και διχάζει τον πολιτικό κόσμο της Γερμανίας. Άνάμεσα στα κόμματα επικρατεί διαφωνία για την τακτική που πρέπει να ακολουθήσει η Γερμανία απέναντι στα τελευταία κατάλοιπα του ναζισμού. Από τη μία μεριά διατυπώνεται η γνώμη ότι θα πρέπει να τεθώ μία για πάντα τέρμα στην άβεβαιότητα αυτή, με έναν νόμο που θα καταργή όριστικά την παραγραφή και μάλιστα για όλες τις περιπτώσεις φόνων, ανεξάρτητα αν είναι οι δράστες παλαιοναζίστες, τρομοκράτες ή κοινοί έγκληματίες.

Σχετικά στη Ν. Υόρκη οι Έβραίοι πραγματοποίησαν διαδηλώσεις κι άλλες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, με την ευκαιρία της 40ής επέτειου της πρώτης γενικής επιθέσεως έναντι των έβραϊκών Συναγωγών και των έβραϊκών επιχειρήσεων σε ολόκληρη τη ναζιστική Γερμανία.

1. ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

«**Ελεύτερος Κόσμος**»: Σέ ανάγνωσμα για τό τέλος και τό θάνατο του Κρουστσεφ αναφέρει πόσο πολύ τον πείραζε όταν του έλεγαν ότι παλιά ήταν αντισιμής και πόσο σέ κάθε συζήτησή του προσπαθούσε να αποδείξει τό αντίθετο (7/11).

«**Προοδευτική Εύβοια**» (Χαλκίς) Σέ σχόλια για την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου γράφει, μεταξύ άλλων: Άποδείχτηκε ότι ο πρώτος νεκρός αξιωματικός στον μεγάλο εκείνο πόλεμο ήταν ο Μορδοχαϊ Φριζής, Ίσραηλίτης γεννημένος στη Χαλκίδα. Άνδρας γενναίος, πολύ αγαπημένος στην πόλη μας — από τους ανυπόταχτους που παρακούσανε στίς διαταγές — πανικό της δικτατορίας» (2/11)

«**Ακρόπολις**»: «Αίχμάλωτος» επί 12 χρόνια στίς ρωσικές φυλακές, στρατόπεδα και ψυχιατρεία ο Βλ. Μπουκόβσκι δημοσιεύει την αυτοβιογραφία του, με τίτλο «Ήρθα από την Κόλαση». Μεταξύ των άλλων αναφέρει η έφημερίδα: «Ξαναγυρίζουμε στην αύλή ενός σχολείου την εποχή που Έβραίοι γιατροί κατηγορούνται — τό 1952 — ότι θέλησαν να δηλητηριάσουν τον Στάλιν. Ο Μπουκόβσκι μάς αφηγείται πώς, με την συνοχή αδιαφορία των διδασκόντων, οι μαθητές ξυλοκοπούσαν, σέ κάθε διάλειμμα, τό μικρό Έβραίο συμμαθητή τους.

«Εγώ, δέν τον κτύπησα», λέει ο Μπουκόβσκι.

Άρχίζει να άναρωτιέται:

«Γιατί όμως δέν προσπάθησα να σταματήσω τό ξύλο;»

Έρωτησι συγκλονιστική όπως και η άργή αλλά άκατανίκητη εμφάνισι της συνειδήσεως σ' έναν άνθρωπο (12/11).

«**Βήμα**»: Σέ άρθρο για τό ρόλο της μετεωρολογίας στην ανθρώπινη ζωή καταλήγει ότι «Πρίν από 2.000 χρόνια, τό Ταλμούδ, τό ιερό βιβλίο των Έβραίων, έλεγε: «Δέ θα βγάξεις ποτέ θανατική καταδίκη όταν φυσάει άέρας άπ' την έρημο». Σήμερα ξέρουμε ότι η ταλμουδική σοφία είχε διαισθανθεί έναν έπιστημονικό νόμο: ο άέρας άπ' την έρημο είναι φορτισμένος με θετικά ίόντα» (28/10)

«**Πολιτικά Θέματα**»: Με τίτλο «Οι λαοί δέν πρέπει να λησμονούν...» σέ άρθρο του για τά 40 χρόνια από την χιτλερική έκστρατεία για την εξόντωση των Έβραίων γράφει ότι «Χιλιάδες άπ' αυτούς ζούσαν στη Θεσσαλονίκη. Άλλ' η μακεδονική πολιτεία τώρα και 40 χρόνια δέν βρήκε μία πλατεία για να τιμήσει μ' ένα μνημείο την θυσία τους. Η Θεσσαλονίκη στην όποία τόσα πολλά πρόσφεραν οι Έβραίοι» (18/11). Τό ίδιο άρθρο σέ «Θεσσαλία» (Βόλου) (21/11), «Ήμερησία» (23/11)

«**Ελληνικός Βορράς**»: Για τον φιλογερμανισμό του Πάπα Πίου του 12ου πολλά έχουν γραφεί. Στο ήμερολόγιο του Πάπα Ιωάννου 23ου σημειώνεται τό δίλημμα του Πάπα Πίου του 12ου, όταν του ζητήθηκε να ύψωση την φωνή του έναντιον του διωγμού των Έβραίων από τους Ναζί. Ο Ιωάννης ο 23ος, Αρχιεπίσκοπος Ρονκάλλι τότε, ανέλαβε τό 1943 να παραδώσει στον Πάπα Πίο ένα σχετικό αίτημα του άρχιεπισκόπου.

Δρος Χέτσσοκ. 'Ατυχώς όμως ο Πάπας απάντησε ότι δεν μπορούσε να επέμβει ή έστω και να δεχθώ τον Δρα Χέτσσοκ στη Ρώμη. Ο 'Αρχιεπίσκοπος Ρονκάλλι συνάντησε τότε τον Δρα Χέτσσοκ κρυφά στο Κάιρο.

Παράλληλα έστειλε αυτοπροσώπως έπιστολές προς ηγέτες της Ρωμαιοκαθολικής 'Εκκλησίας για να τους παρακαλέσει να κρύψουν τους 'Εβραίους σε μοναστήρια ή σε γνωστά τους σπίτια. Χάρης σ' αυτόν σώθηκαν πράγματι χιλιάδες 'Εβραίοι (17/11).

«**Ακρόπολις**»: Μιλώντας για τις φρικιαστικές φυσιογνωμίες που παρήγαγε η ανθρωπότητα, ο κ. Π. Παπαδόπουλος στο «Χρονικό της 'Ημέρας» αναφέρει: «Στήν ίδια κατηγορία θα κατατάξουμε και τον Χίτλερ. Οι φούρνοι του άποτέφρωναν πέντε εκατομμύρια ανθρώπους - 'Ισραηλίτες - τό πιό ανατριχιαστικό κακούργημα στην ιστορία του «πολιτισμένου» κόσμου» (23/11)

«**Εστία**»: Σε άρθρο με τίτλο «Ο «ρατσισμός» άνθεϊ εις Σοβιετίαν» αναφέρει, μεταξύ των άλλων:

«Αι διώξεις κατά των 'Εβραίων οι όποιοι εύρίσκονται επί κεφαλής των ομάδων των αντίφρονούντων, είναι γνωστά έκ των πολυαριθμων δικών των. Παρ' όλα ταύτα, έν συγκρίσει προς την εποχήν του Στάλιν, αι διώξεις του Κρεμλίνου κατά των μειονοτήτων έχουν μειωθί σημαντικώς κατά την τελευταίαν 14ετίαν, άφ' ότου, δηλαδή άνήλθεν εις την άρχήν ο Λεονίδ Μπρέζνιεφ. 'Η τάσις αύτή είναι άποτέλεσμα των στενών σχέσεων τās όποιās έχει συνάψει τό Κρεμλίνον μέ τās χώρας του Τρίτου Κόσμου, αι όποίαι, την εποχήν του Στάλιν, ήσαν Δυτικάί άποικίαι. Πέραν τούτου, ή διάδοσις της μορφώσεως έχει μειώσει την καχυποψίαν των Ρώσων κατά των ξένων, ήδη δέ, έντός της χώρας, αι έπαφαί μεταξύ των Ρώσων, οι όποιοι άπαρτίζουν τό ήμισυ σχεδόν του πληθυσμού των 260 έκατ. κατοίκων της χώρας και των 37 έκατομ. 'Ασιατών, οι όποιοι άποτελούν την μεγαλυτέραν έθνικήν μειονότητα, καθίστανται όλονέν στενώτεροι». (24/11)

2. ΠΕΡΙ ΙΣΡΑΗΛ

«**Πανευβοϊκόν Βήμα**»: Δημοσιεύονται σε σειρά άρθρων, ταξιδιωτικές έντυπώσεις μέ τίτλο «Τό 'Ισραήλ σήμερα» του Διευθυντού της έφημερίδος κ. 'Ιω. Παπαρηγορίου ('Από 28/9).

«**Βήμα**»: «Θά άνθίσει ή οικονομία του 'Ισραήλ μέ την ειρήνη: Βιομηχανία, τουρισμός θά γνωρίσουν μεγάλη ανάπτυξη και οι έμπορικές σχέσεις μέ την 'Αφρική θά δώσουν νέα ώθηση στην ήδη άνεπτυγμένη χώρα του Μωύση» (4/11).

«**Απογευματινή**»: Σε άρθρο του ο κ. Σ. Γρηγοριάδης για τις συμφωνίες μεταξύ 'Ισραήλ και Αιγύπτου, γράφει, μεταξύ άλλων:

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ή έρώτηση: 'Η ειρήνευση μερική ή όλική της Μέσης 'Ανατολής μήπως θά έπιδράσει κατά τον ίδιο τρόπο και στην περιοχή Αιγαίου και Κύπρου;

Κατ' άρχήν τό κλίμα της ειρήνης είναι μεταδοτικό, όπως και τό κλίμα του πολέμου. 'Εξάλλου ύπάρχει και έδώ κάποιο στοιχείο κοινό μέ τή Μέση 'Ανατολή:

Όπως εκεί κάτω τό 'Ισραήλ κέρδισε τή μάχη της ύπαρξής του, έτσι και έδώ ή 'Ελλάδα ξεφυγε την κρίσιμη φάση που ύστερούσε άποφασιστικά σε όπλα από την Τουρκία (1965 — 1975) χωρίς να ύποστεί καταστροφή.

Τώρα είναι άδύνατο πιά να ήττηθεί τό 'Ισραήλ, όπως είναι άδύνατο να ήττηθεί πιά και ή 'Ελλάδα.

Υπάρχει και άλλο στοιχείο κοινό:

Στή Μέση 'Ανατολή έχει δημιουργηθεί άδιέξοδος έφ' όσον είναι άκατάλυτο τό 'Ισραήλ. Γιατί όπως είπαμε διαιωνίζεται αύτή ή κατάσταση «ούτε πόλεμος ούτε ειρήνη» που φθείρει και τις δυό πλευρές χωρίς καμιά ένδειξη για λύση. Στά 30% του έθνικού προϊόντος έφθασαν τό 1977 οι πολεμικές δαπάνες Αιγύπτου και 'Ισραήλ (παγκόσμιο ρεκόρ).

Στό Αίγαίο τά πράγματα δεν έχουν φθάσει ως εκεί (οι πολεμικές δαπάνες 'Ελλάδας και Τουρκίας κυμαίνονται γύρω στά 6,5% του έθνικού προϊόντος) άλλ' όπωςόδηποτε ο καθένας διερωτάται γιατί να μή συμφωνήσουν οι δυό χώρες να διατηρήσουν τό σημερινό συσχετισμό δυνάμεων προς τά κάτω παρά προς τά πάνω.

Όπως και να είναι, στό Αίγαίο δεν ύπάρχει ακόμη τόσο ισχυρή πίεση των πραγμάτων για ειρήνευση, όσο ύπάρχει στή Μέση 'Ανατολή. 'Αλλά έφ' όσον δεν διαγράφεται ή δυνατότης να επιβάλει τή λύση της ή μία πλευρά σε βάρος της άλλης δημιουργείται και έδώ ένα είδος άδιεξόδου. Καί ή λογική — που άργά αλλά σταθερά πρυτανεύει κάποτε στους λαούς — ύποδεικνύει την άνάγκη μιās συμφωνίας, που θά εύνοείται από τό παράδειγμα της Μέσης 'Ανατολής» (4/11)

«**'Ημέρα (Πατρών)**»: 'Ισραηλινός λιμενολόγος ανέλαβε τή μελέτη αξιοποιήσεως του λιμένος των Πατρών (19/11).

«**Εξπρές**»: Τό 500 ταξίδι του γερμανικού έρευνητικού σκάφους «Μετεόρ», θά μπορούσε να όνομαστεί «ταξίδι της Ειρήνης», γιατί, όπως ανακοινώθηκε, στίς έρευνητικές εργασίες αναφορικά μέ τή μέτρηση του βυθού της Μεσογείου, παίρνουν μέρος μαζί μέ άλλους έπιστήμονες και εκπρόσωποι δύο μέχρι σήμερα έχθρικών χωρών: του 'Ισραήλ και της Αιγύπτου. (29/11/

Η ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ

Μία απάντησις του Κ.Ι.Σ.

Στήν «Καθημερινή» (28.10.1978) έδημοσιεύθη η παρακάτω έπιστολή του κ. Λ. Νικολοπούλου (άπό τό Λονδίνο):

«Άναφέρομαι εΐς τήν έπιστολήν του τ. ύφυπουργού Έξωτερικών κ. Κων/νου Τρικούπη τής 22 τ. μηνός.

Πολύ σωστά ό έπιστολογράφος σας καταλήγει ότι «είναι έθνική έπιταγή όπως, παρά τās άντιζοότητας και τās περιορισμένās δυνατότητας, τό θέμα των Έλλήνων έπιστημόνων έξωτερικού διατηρηθεί εΐς τό προσκήνιον».

Θά μου έπιτρέψει ό κ. Τρικούπης όπως τόν συμπληρώσω σέ όρισμένα σημεία. Κατ' άρχήν, ή μεγαλύτερα δυσκολία μετακινήσεως όρισμένων Έλλήνων έπιστημόνων του έξωτερικού πρός τή Μητροπολιτική Έλλάδα είναι ή διαφορά ψυχολογίας και φιλοσοφικής προδιαθέσεως μεταξύ των έπιστημόνων αυτών και των άντιστοιχων συναδέλφων των τής Έλλάδος.

Έχρημάτισα Έπίτιμος Γραμματέύς τής Έταιρίας Έλλήνων Έπιστημόνων Μ. Βρετανίας και είχα τήν εύκαιρία νά ύποδεχθώ πολλούς έξ Έλλάδος έπιστήμονας, οι όποιοι έζητήσαν τήν συνδρομήν μας. Μοιράϊά έκανα συγκρίσεις. Η πείρα μέ δίδαξε ότι ή μεγαλύτερα διαφορά μεταξύ των δύο κατηγοριών, έπιστημόνων, έξωτερικού και αυτών τής Έλλάδος, είναι τούτη: ότι οι πρῶτοι έχουν ως σκοπόν τήν θεραπείαν τής έπιστήμης των, και αυτό είναι πού τούς ενώνει μέ τούς ξένους συναδέλφους των. Άντίθετα οι έπιστήμονες τής Έλλάδος άγωνίζονται γιά τήν καριέρα τους. Και αυτό τούς χωρίζει άπό τούς συναδέλφους των του έξωτερικού.

Και οι Έλληνες έπιστήμονες του έξωτερικού άσφαλώς προσπαθούν νά βελτιώσουν τήν επαγγελματικήν των εξέλιξιν. Άλλά αυτό γίνεται μέ κάποια άνεσιν. Τό αντίστοιχο στήν Έλλάδα γίνεται μέ κάποιο μικρό ή μεγάλο άγχος και μοιραϊά έπίδρα άρνητικά στήν θεραπεία τής καθόλου έπιστήμης και τής ικανοποιήσεως πού φέρει ή έπιτυχία (FULFILLMENT). Άπό αϋτήν τήν βασικήν διαφοράν πηγάζει ό φόβος και ό δισταγμός των Έλλήνων έπιστημόνων του έξωτερικού νά μετακινήσούν πρός τήν Έλλάδα.

Υπάρχουν όμως και άλλα αίτια, τά όποια έν συντομία ήμπορεί νά τά κατατάξουμε στό παράπονο των Έλλήνων του έξωτερικού ότι δέν ύπάρχει ύπουργείον του Άποδήμου Έλληνισμού, όπως έμείς οι παλαίμαχοι ξενητεμένοι άνιρευτήκαμε και τό εΐσηγήθημεν.

Περίπου τέσσαρα έκατομμύρια Έλλήνων του έξωτερικού δέν εκπροσωπούνται πουθενά στήν Μητροπολιτική Έλλάδα. Τό ύφυπουργείον Άποδήμου Έλληνισμού δέν εί-

ναι ύφυπουργείον άλλα μία διεύθυνσις του ύπουργείου Έξωτερικών. Έτι περαιτέρω, δέν ύπάρχει ούτε ένας Έλληνα του έξωτερικού άπεσπασμένος εΐς τήν διεύθυνσιν αϋτήν. Σώμα συμβουλευτικών παρά τω ύφυπουργώ άποτελούμενον άπό Έλλήνας του έξωτερικού δέν ύπάρχει. Όσον καλός και νά είναι ό κ. ύφυπουργός και όσην καλήν θέλησιν και νά έχει, χωρίζεται άπό έμās τούς Έλληνες έξωτερικού άπό έναν γυάλινον τοίχον. Διαφορετική ψυχολογία. Διαφορετικοί στόχοι.

Σας έρωτώ: έχω άδέλφια εΐς τήν Έλλάδα. Άλλά έζησα συνολικώς άπό τά 67 μου χρόνια τά 37 στήν ξένη. Νομίζετε ότι μοιάζω στά άδέλφια μου. Όχι. Άγαπιόμαστε άλλα μές χωρίζουν παρασάγγες νοοτροπίας και συνηθειών.

Εΐναι φυσικόν, φυσικότατον. Πώς τώρα ή Δ/νσις Έλλήνων του έξωτερικού του ύπουργείου Έξωτερικών ή άν έλέετε τό ύφυπουργείον θά άποφασίζει δι' Έλλήνας έπιστήμονας του έξωτερικού έρήμην αυτών των ιδίων;

Δέν θέλω νά θίξω τίς άγαθές προσπάθειες του κ. Τρικούπη και του κ. Άνδριανοπούλου. Άντιθέτως έπιθυμώ νά ένισχύσω τούς κόπους των. Άλλά άς άρχίσουμε μέ τόλη, άς φτιάξουμε τό ύπουργείον Άποδήμου Έλληνισμού. Όχουμε σχέδια και εΐσηγήσεις έτοιμες και έχουμε δημοσιογραφήσει κατά τά τελευταία 30 χρόνια έπανειλημμένως. Δέν είμαστε παιδιά άλλα δύναμις άπέραντη, δύναμις άγνή και άφοσιωμένη στήν Μητέρα Έλλάδα, πού γιά μές είναι πέραν χώρου και πέρα χρόνου.

Και όταν εκπροσωπούνται στήν Βουλή των Έλλήνων Μουσουλμάνοι και Έβραιοι, και πολύ όρθώς, γιατί νά άπουσιάζουν οι Έλληνες του έξωτερικού; (Σ.Σ. ή υπογράμμισις των «Χρονικών».

Δέν καινοτομούμεν. Ό Χαρίλαος Τρικούπης, ό άξιος πρωθυπουργός τής Έλλάδος, προήρχετο έκ του άποδήμου Έλληνισμού. Είχε σταλεί στή Βουλή των Έλλήνων ως άντιπρόσωπος των Έλλήνων Λονδίνου».

Σέ άπάντησιν τό Κ.Ι.Σ. άπέστειλε τήν παρακάτω έπιστολή πού έδημοσιεύθη στήν «Καθημερινή» (5.11.1978):

«Γιά ένήμερωσι των άναγνωστών σας και σέ άπάντησι έπιστολής του κ. Λ. Νικολοπούλου, πού έδημοσιεύθη στό φύλλον σας τής 28 Όκτωβρίου, σας παρακαλούμε νά σημειώσετε ότι κανένας Έλληνας, Έβραίος τό θρήσκειμα, δέν είναι μέλος τής Βουλής των Έλλήνων.

Άσχετώς του γεγονότος αϋτού ό έπιστολογράφος σας θά έπρεπε νά γνωρίξη ότι οι Έβραιοι δέν αποτελούν έθνική μειονότητα (και μάλιστα μέ τό προνόμιον νά είναι ΑΥΤΟΔΙΚΑΙΩΣ μέλη τής Βουλής), άλλα είναι Έλληνες όπως όλοι οι άλλοι. Ός Έλληνες και μόνον, άνεξαρτήτως θρησκείματος, θά μπορούσαν νά εκλεγούν μέλη τής Βουλής (ή σέ όποιοδήποτε άλλο αντιπροσωπευτικόν σώμα).

Συνεπώς, ή θέσις του έπιστολογράφου, ύποστηρίζοντος ότι οι Έλληνες του έξωτερικού πρέπει νά έχουν αϋτοδικαίως είσοδον στήν Βουλή, είναι άτυχής κι έσφαλμένη, όσον τούλάχιστον άφορά τήν παρομείωσι μέ τούς Έλληνες Έβραίους».

ΤΑΛΜΟΥΔ

Μιά ιστορική αναδρομή στis Ρίζες του

Β'

Η Γκεμαρά

Η λεπτομερής και σχολαστική επεξήγηση της Μισνά, που αποτελεί το δεύτερο και το μεγαλύτερο τμήμα του Ταλμούδ, ονομάζεται **Γκεμαρά**². Η Γκεμαρά, που σημαίνει διδασκαλία, επεξηγεί τούς δρους, τούς κανόνες και την έν γένει θεματολογία της Μισνά. Προσπαθεί να διασφαλίσει τα δύσκολα σημεία της, να έναρμονίσει τις φαινομενικά ασύμφωνες και συγκρουόμενες δηλώσεις, να πιστοποιήσει την ταυτότητα των διαφόρων διδασκάλων και να προσδιορίσει έπακριβώς τη σημασία των διδασκαλιών. Μας εκθέτει, τέλος, όλες τις διαλογικές συζητήσεις και τις διαφωνίες των εκάστοτε μελετητών στις παλαιστινιακές και τις βαβυλωνιακές Άκαδημίες που άφορουν και πού σχετίζονται με τα θέματα της Μισνά.

Πέρα, όμως, από μιά απλή έρμηνεία, η Γκεμαρά είναι και κάτι παραπάνω. Έδώ συλλέγονται και καταγράφονται με πολλή επίμελεια και με πολλή φροντίδα όλα όσα είπωθηκαν από τα χείλη των Διδασκάλων επί σειράν αιώνων — άκόμη και όταν αυτά δεν έχουν άμεση σχέση με το περιεχόμενο ή τη θεματολογία της Μισνά. Κάθε τι που έχει είτε άμεση είτε έμμεση σχέση με τα μεγάλα θέματα της θρησκείας, τη ζωή ή τη συμπεριφορά του άτόμου καταχωρείται και σχολιάζεται στη Γκεμαρά. Ός εκ τούτου, πέρα από τις νομικές συζητήσεις και τις νομοθετικές διατάξεις που θεσπίσθηκαν, (τελετουργικές, δημοσιονομικές, ή ήθικές παροτρύνσεις), περιέχει και πάμπολλες ήθικοφιλοσοφικές έρμηνείες των βιβλικών κειμένων, ήθικά άποφθέγματα, λαϊκές παροιμίες, προσευχές, παραβολές, άλληγορίες, ιστορίες, περιγραφές ήθων και εθίμων, (Ιουδαϊκών και μη Ιουδαϊκών), έπιστημονικά στοιχεία και φαντασιώσεις, Ιουδαϊκή και είδωλολατρική λαογραφία και, γενικά, όλη τη σοφία ή την άσυνεσία των ανθρώπων. Αυτό τό τεράστιο και πολυσύνθετο υλικό συναντάται σε όλο τό μήκος και τό πλάτος της Γκεμαρά. Διότι, τό δνομα ενός συγγραφέα, κάποιο περιστασιακό έπείσοδο στον έιρμό των σκέψεων ή κάποια γλωσσική όμοιότητα αποτελεί τό έναυσμα γιά την άπαρχή μιάς νέας άλυσίδας συσχετίσεως των ιδέων.

Άλαχά και Άγκαδά

Η ίδια η Γκεμαρά ταξινομεί τά διάφορα στοιχεία που την άπαρτίζουν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: την **Άλαχά** και την **Άγκαδά**. Ο **Emmanuel Deutch** χαρακτηρίζει τη μέν πρώτη σάν εκείνη που άπορρέει από τόν νοϋ, τη δέ δεύτε-

ρη, σάν εκείνη που άπορρέει από την καρδιά: τη μέν πρώτη σάν πρόζα, τη δέ δεύτερη σάν ποίηση. Η πρώτη κατηγορία περιέχει όλα τά χαρακτηριστικά στοιχεία και τις πνευματικές ιδιότητες που άποκαλύπτονται στό διαλογισμό, την έρευνα, τη σύγκριση και την ανάπτυξη ενός θέματος. Η δεύτερη, άπορρέει από τόν κόσμο της φαντασίας, των συναισθημάτων και της εύθυμολογίας.

Ο **Heine** μάς προσφέρει την παρακάτω περιγραφή της Άγκαδά:

«Περίφημες παλιές ιστορίες
Θρύλοι άγγέλων και λαογραφία,
Γαλήνιες ιστορίες μαρτύρων
Έορταστικές ύμνοι και λόγια σοφίας.
Ύπερβολές παράδοξες και τολμηρές
Πλήρεις, όμως, δυνάμεις και ζέσης,
Και πίστewς — πόσο πολύ λάμπουν
Φωτίζουν και άκτινοβολούν!»

Σελίδα του Ταλμούδ. Το κείμενο βρίσκεται στο κέντρο. Δεξιά υπάρχει τό σχόλιο του Ρασσί και άριστερά τό σχόλιο Τοσσαφώτ.

Άλαχά, σημαίνει «ή επεπατημένη δόξ», είναι ό κανόνας της ζωής, ή θρησκευτική καθοδηγητήρια γραμμή στην πρακτική τήρηση και έφαρμογή των νόμων. Έδώ, άνήκουν όλοι οι νόμοι και οι κανονισμοί που άφορούν την έβραϊκή συμπεριφορά. Περιλαμβάνει τό τελετουργικό, τό άστικό και τό ποινικό δίκαιο και την ήθική νομοθεσία. Όλα τά λοιπά θέματα ύπάρχουν και άγκαλιάζονται από την **Άγκαδά**, που στην κυριολεξία σημαίνει: «όμιλία», «τό υπό άφήγησιν», «αυτό που διδάσκεται ή μεταδίδεται με τό κήρυγμα».

Ύπάρχουν διάφορες ύποδιαιρέσεις της Άγκαδά. Έχουμε τη δογματική Άγκαδά, που άσχολείται με τις ιδιότητες

του Θεού, τη θεία πρόνοια, τη δημιουργία, την αποκάλυψη, τη μεσσιανική εποχή και τη μεταθανάτια ζωή. Υπάρχει η Ιστορική Άγκαδά, η οποία μάς μεταδίδει διάφορες παραδόσεις και θρύλους, που άφορούν τους ήρωες και τα σπουδαία γεγονότα της εθνικής ή της παγκόσμιας Ιστορίας, από τον Άδάμ μέχρι το Μέγα Άλέξανδρο και από τον Τίτο μέχρι τον Άδριανό. Στόχος της Άγκαδά δεν είναι τόσο η παροχή στοιχείων, που άφορούν τους δίκαιους ή τους μη δίκαιους πρωταγωνιστές της Ιστορίας, όσο τα ήθικα διδάγματα που άπορρέουν από τις Ιστορίες και τους θρύλους, που διακοσμούν ή που άτιμάζουν αυτά τα πρόσωπα.

Αναμφισβήτητα, ένα μέρος από το λαογραφικό αυτό υλικό της Άγκαδά, όρισμένα από τα έθιμα που μάς περιγράφει, δεν ταιριάζουν με το Δυτικό γούστο των ανθρώπων της σύγχρονης εποχής. «Τό μεγαλύτερο σφάλμα που βαρύνει έκείνους που έγραψαν αυτά τα κείμενα», λέγει ο S. Schechter, «είναι ότι δεν τήρησαν τον σοφό κανόνα του Dr. Jonhson, όπως κάποτε είπε στον Boswell: ως σοβαρευτούμε διότι κάποιος άνόητος έρχεται! Και όί άνόητοι, δυστυχώς, ήρθαν υπό τη μορφή όρισμένων Έβραίων σχολιαστών και Χριστιανών άμφισβητιών, οι όποιοι πήραν στά σοβαρά αυτά που δεν άποτελούν παρά μόνον την έκφραση κάποιας στυγνιάς παρορμήσεως ή που δεν έκφράζουν παρά τη γνώμη ενός μεμονωμένου άτόμου ή, που είπώθηκαν σαν ένα εύθυμογράφημα, σαν ένα λογοπαίγνιο, έχοντας σαν στόχο την άναζωπύρωση του ένδιαφέροντος κάποιου άκροατήριου».

Παρόλον ότι η Άγκαδά περιλαμβάνει παραβολές και αλληγορίες άφθαστου κάλλους και μάς διαφυλάσσει ρητά και άποφθέγματα αιώνιας άξίας, θά πρέπει πάντοτε νά θυμόμαστε ότι η Άγκαδά έκφράζει τις διάδοικαλίες μεμονωμένων άνδρων που δεν τυγχάνουν πάντοτε της γενικής άποδοχής ούτε και έχουν έπίσημο νομικό κύρος.

Η παλαιστινιακή Γκεμαρά

Υπάρχουν δύο Γκεμαρότ³: μία που άναπτύχθηκε στις βαβυλωνιακές Άκαδημίες και ή άλλη που άναπτύχθηκε στην Παλαιστίνη — ή παλαιστινιακή Γκεμαρά⁴. Η κατσίεση των Έβραίων της Παλαιστίνης κατά την εποχή των πρώτων Χριστιανών αύτοκρατών, όδήγησε στην εξαφάνιση του Πατριαρχείου και τό κλείσιμο των Άκαδημιών στά 425 μ.Χ. Οι διαλογικές συζητήσεις που διεξάχθηκαν σέ αυτές τις Άκαδημίες ποτέ δεν καταγράφηκαν έπίσημα. Φαίνεται πως άρχικά ή Παλαιστινιακή Γκεμαρά σχολίαζε όλη τη Μισνά πλην, όμως, έξαιτίας των δυσμενών συνθηκών της εποχής ένα μεγάλο μέρος αύτης χάθηκε.

Τά Άλαχικά της τμήματα διακρίνονται γιά τόν ήλιο και μετριοπαθή τόνον των συζητήσεων και είναι άπελευθερωμένα από εκείνη τη διαλεκτική λεπτολογία, που διακρίνει τό βαβυλωνιακό Ταλμούδ. Η Άγκαδά της, έπίσης, είναι διαυγέστερη, πιο όρθολογιστική, άλλα λιγότερο έλκυστική και ποιητική από τη βαβυλωνιακή.

Τό παλαιστινιακό Ταλμούδ είναι γραμμένο σέ μία συριακή διάλεκτο, πολύ όλιγο γνωστή στις μετέπειτα γενιές και γιά πολλούς αιώνες ήταν ξεχασμένο από τους Έβραίους. Οι νομικές άποφάσεις του, έφόσον συγκρούονται με τό βαβυλωνιακό Ταλμούδ, δεν θεωρούνται ως έχουσαι τήν ίσχύον νόμο. Γιά πρώτη φορά τυπώθηκε στή Βενετία τό 1523. Έκτοτε άκόλουθσαν πολυάριθμες εκδόσεις και σήμερα υπάρχει μεταφρασμένο στή γαλλική και άγγλική γλώσσα.

Τό βαβυλωνιακό Ταλμούδ

Όταν μιλάμε γιά τη βαβυλωνιακή Γκεμαρά έννοούμε αυτό που ό περισσότερος κόσμος αντίλαμβάνεται μιλώντας ή γράφοντας γιά τό Ταλμούδ. Στή γενέτειρά του, Βαβυ-

λωνία, υπήρξε γιά ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα ένα αυτόνομο ιουδαϊκό κέντρο. Από τό 586 της προ-Χριστιανικής εποχής μέχρι τό 1040 μ.Χ., δηλ. επί 1626 χρόνια. Από την εποχή του Κύρου μέχρι της εποχής των Μαγγόλων κατακτητών!

Γιά ένα μεγάλο χρονικό διάστημα έπίστευετο ότι ή γλώσσα στην όποια είναι γραμμένο τό βαβυλωνιακό Ταλμούδ άφησά και δέν άκολουθεί τους γραμματικούς κανόνες και τη γραμματική σύνταξη. Κάτι τέτοιο δέν εύσταθεί. Σήμερα διάφοροι έπιφανείς γλωσσολόγοι έχουν άνακαλύψει τους κανόνες της και έχουν διασαφήνσει τη θέση της γλώσσας του μέσα στό σύνολο των σημειτικών γλωσσών. Η φιλολογική εξέταση της γλώσσας, που άρχισε πρό χιλίων έτών, περίπου, με την συγγραφή του περίφημου Ταλμουδικού λεξικού «Aruch», από τόν Asher ben Jehiel, έχει ολοκληρωθεί με τις έργασίες πολλών άλλων μεταγενέστερων και σύγχρονων έπιστημόνων.

Η γλώσσα του βαβυλωνιακού Ταλμούδ είναι σύνοτη, λακωνική και πολύ περιεκτική σέ έννοιες. Δέν προσφέρεται «γιά εύκολη άνάγνωση». Οι έλλειπτικές έκφράσεις άποτελούν ένα συνεχώς παρουσιαζόμενο χαρακτηριστικό και, συχνά, φράσεις όλόκληρες δηλώνονται και ύπονοούνται με μία μόνο λέξη. Στις συζητήσεις ή έρώτησης και ή άπάντηση άλληλοσυνδέονται στενά και παρατηρείται μία τέλεια άπουσία των σημείων στίξεως. Γιά νά παρακολουθήσει κανείς τόν εϊσμό των συζητήσεων άπαιτείται μεγάλη περίσκεψη και προσοχή. Κάθε δέ άρχάριος χρειάζεται τήν καθοδήγηση ενός έμπειρου μελετητή. Αυτό είναι κάτι που δέν μπορεί νά άποκτηθεί μόνο με τη βοήθεια κάποιου λεξικού ή ακόμη και με τη γνώση της γλώσσας. Όσο καλός γνώστης της γλώσσας και άν είναι κάποιος, άν δέν καθοδηγηθεί από έναν έμπειρο διδάσκαλο, δέν θά μπορέσει νά έρμηνεύσει έστω μία σελίδα του Ταλμούδ!

Διδάσκαλοι του βαβυλωνιακού Ταλμούδ

Από τους χίλιους και πλέον Άμοραϊμ⁵, που άναφέρονται όνομαστικά, θά σταθοΰμε γιά λίγο στους: Ράβ, Σεμουέλ, Ράβ Άσσι, και Ραβίνα.

Οι Ράβ και Σεμουέλ γεννήθηκαν στή Βαβυλωνία. Σπούδασαν κοντά στον Γεουδά Άνασσί στην Παλαιστίνη, γιά νά έπιστρέψουν και πάλι πίσω στή γενέτειρά τους. Αύτοί ήταν έκείνοι που έφεραν τη Μισνά στή Βαβυλωνία. Τό έτος 219 μ.Χ. ό Ράβ Ιδρυσε δική του Άκαδημία στή Σούρα⁶ που άνθισε επί όκτώ αιώνες. «Οι έντολές της Τορά δόθηκαν γιά νά εξαγνίσουν τη ζωή του ανθρώπου» αυτό ήταν ένα από τά άποφθέματά του. Έπίσης σέ αυτόν άποδίδονται όρισμένα από τά ώραιότερα κομμάτια του προσευχολογίου του Ρώς Άσσανά.

Ο Σεμουέλ από την Nehardea⁷, σύγχρονος του Ράβ, ήταν περίφημος γιατρός και άστρολόγος, υπήρξε δέ μία σπουδαία φυσιογνωμία της έν νένης Ιστορίας στή Ιουδαϊσμού. Αύτός ήταν έκείνος που θέσπισε τόν περίφημο κανόνα «Ντινά-ντε-Μαλθουτά Ντινά», δηλ. «σε όλα τά δημόσια ζητήματα ή νομοθεσία της χώρας όπου ζούμε άποτελεί γιά μάς Εϊών Νόμον».

Ο Ράβ Άσσι, που πέθανε τό 427 μ.Χ., υπήρξε έπικεφαλής της Άκαδημίας στή Σούρα. Διέθετε ένα άσυνήθιστο μνημονικό και μία άσυνήθιστη διανοητική Ικανότητα γιά τήν ταξινόμηση. Αύτός υπήρξε έκείνος που άρχισε τη συστηματική συλλογή του άχανούς Ταλμουδικού υλικού και προετοίμασε τήν καταγραφή του. Τελικά, αύτή ή καταγραφή έπιτεύχθηκε από τόν Ραβίνα, ό όποιος πέθανε τό 499. Ο Ραβίνα είναι έπίσης ό συγγραφέας της τελευταίας παραγράφου της Άμιντά⁸: «Θεέ μου, φύλαξον τήν γλώσσαν μου από τήν κακολογία και τά χείλη μου από τήν δολιότητα. Η ψυχή μου ως παραμένη ήρεμος παρουσία των ύβρι-

ζονται και καθαγιάζονται από τη θρησκεία. Τα θρησκευτικά καθήκοντα και οι υποχρεώσεις συνοδεύουν τον κάθε άνθρωπο από τα πρώτα νεανικά του χρόνια μέχρι του θανάτου του και πέρα απ' αυτόν. Καθοδηγούν τις επιθυμίες και τις πράξεις του ανά πάσαν στιγμή. Η τροφή και ο ύπνος, οι δημόσιες υποχρεώσεις του και η οικογενειακή ζωή — τα πάντα υπάγονται στην πειθαρχία της Τορά. Μιά πειθαρχία που γίνεται αποδεκτή άβυσσα και με ευχαρίστηση. Καίτοι κάθε θρησκεία αποβλέπει στην έδραϊωση μιάς τέτοιας πειθαρχίας, το Ταλμουδικό σύστημα αντιπροσωπεύει αυτόν τον αγώνα για την τελειοποίηση του ατόμου υπό την τελειότερη μορφή του. Κατά τόν Arsene Darmesteter, «στον 'Ιουδαϊσμό έχουμε την πληρέστερη και, συνεπώς, την τελειότερη έκφραση της θρησκευτικής ιδέας». 'Ο I. Zangwill περιγράφει τόν Ραββινικό 'Ιουδαισμό σαν «έναν κώδικα που αφήνει ελεύθερο τόν νοῦ και τὰ συναισθήματα του ανθρώπου νά διαλογισθεί και νά θαυμάσει, νά φιλοσοφεί και νά γράφει ποίηση, ενώ ταυτόχρονα δεσμεύει τή θέληση». 'Αφήνει τὸ πνεῦμα ελεύθερο νά στοχαστεί πάνω στό νόμο τῆς αγάπης — «χι ὅμως νά ὑποταχθεῖ σ' αὐτόν». Καί καταλήγει: «Ἡ θρησκεία εἶναι ἡ μουσική τῆς ζωῆς. 'Εκείνος πού ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' αὐτήν κινδυνεύει νά παίξει λανθασμένες χορδές καί νότες, ποτέ δέ δέν θά δημιουργήσει ἕνα ἁρμονικό κομμάτι».

Συμπεράσματα

Ἀπό τὰ ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω μπορεῖ νά ἀποδειχθεῖ πῶς τὸ Ταλμούδ δέν ἀποτελεῖ κανένα κοινό λογοτεχνικό ἔργο. Δέν μοιάζει μέ κανένα ἄλλο ἔργο, ἀλλά ἀνήκει σέ ἕναν κόσμο τελείως δικό του, ὁ ὁποῖος θά πρέπει νά κριθεῖ σύμφωνα μέ τούς δικούς του κανόνες. Ἡ ἀρχαία ἑβραϊκή ἀλληγορία, πού μᾶς μιλά γιά τὴ «θάλασσα τοῦ Ταλμούδ», μᾶς βοηθᾷ νά κατανοήσουμε τή φύση του. Τὸ Ταλμούδ, πράγματι εἶναι ἕνας ἀπέραντος ὠκεανός, τεράστιος σέ ἔκταση καί ἀκαταμέτρητος σέ βάθος. Ἡ ἐπιφάνεια του εἶναι πότε ἡσυχη καί γαλήνια καί πότε ταραγμένη ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἐπιχειρηματολογίας καί τοῦ διαλογισμοῦ. Σάν τόν ὠκεανό πού κλείνει μέσα του χίλιες διαφορετικές μορφές ζωῆς, ἔτσι καί τὸ Ταλμούδ ἀναφέρεται καί καλύπτει μία μεγάλη ποικιλία θεμάτων. Γιά νὰ περάσει κανεὶς τὰ νερά του πρέπει νά εἶναι καλὸς πλοηγός καί νά γνωρίζει νά χρησιμοποιεῖ τήν πυξίδα του, ὀδηλ. τή γλώσσα καί τούς τρόπους σκέψης τοῦ Ταλμούδ.

Θά κλείσουμε τοῦτο τὸ ἄρθρο μέ τὰ λόγια ἑνὸς σύγχρονου λόγιου, τοῦ I. Abrahams: «Τὸ Ταλμούδ», λέει «εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα βιβλία τοῦ κόσμου. Ὁ Ραββινισμός ὑπῆρξε μιά συνέχιση τῆς Βίβλου» καί ἂν, ὅπως κάθε συνέχεια, δέν εἶναι ἰσότιμο μέ τὸ πρωτότυπό του, μοιράζεται μαζί της τὸ μεγαλεῖο καί τὴ δόξα της. Ὅλα τὰ ἔργα τῶν Ἑβραίων, μέχρι καί τῆ σύγχρονη ἐποχή, ὑπῆρξαν ἢ συνέχισαν αὐτῆς τῆς συνέχειας. Μέσα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξελικτικά στάδια, διαφαίνεται καθαρά ἡ ἀρχὴ ὅτι, ἡ λογοτεχνία ὑπὸ τὴν ἀγνότερη τῆς μορφῆς, περικλείει μέσα της τὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Διότι, τὰ καλύτερα βιβλία εἶναι ἐκεῖνα πού διδάσκουν στὸν ἄνθρωπο νά μθεῖ πῶς νά ζεῖ καλύτερα. Τὸ ρητό: «Ἡ εὐθύτητα σώζει ἀπὸ τὸ θάνατο», ἰσχύει τόσο γιά τὰ βιβλία ὅσο καί γιά τούς ἀνθρώπους. Μιά λογοτεχνία δέ γιά τὴν ὁποία ἡ εὐθύτης ἀποτελεῖ τὸν διαρκή της στόχο — εἶναι ἈΘΑΝΑΤΗ!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Ὁ Κώδικας τοῦ Προφορικοῦ Νόμου. Ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται νά ἀνατρέξει γιά περισσότερες λεπτομέρειες στὸ Α' ἄρθρο τῆς σειράς «Ταλμούδ», (Χρονικά — Ὀκτωβρίου, τεῦχος 12), μέ τὸ ὁποῖο τὸ παρόν Β' μέρος ἀποτελεῖ ἕνα ἐνιαῖο κείμενο.

Η. Σ.

Τὸ ἐξώφυλλο τῆς Πραγματείας «Bana Kama» Ἐκδόση Ἀμστερνταν, 1764.

- 2 Ἀραμαϊκὴ λέξη* στὴν κυριολεξία σημαίνει: «τελειοποίηση», «ἀποτελείωση», «παράδοση», καί ἀφορᾷ τὶς συζητήσεις καί τὶς διασφαφνήσεις τῶν διδασκάλων ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς Μισνά.
- 3 Πληθυντικός τοῦ ὅρου Γκεμαρά.
- 4 Ἡ, ἀλλιῶς Ἱεροσολυμιτική. Αὐτὴ ἡ ὀνομασία, ὅμως, δέν εἶναι ὀρθή. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ, ὅποτε καί ἀρχίζει ἡ περίοδος τῆς ἀναπτύξεως τῆς Γκεμαρά, ἡ Τιβεριάδα καί ὄχι ἡ Ἱερουσαλὴμ ὑπῆρξε τὸ κέντρο τῶν Ραββινικῶν καί τῶν Ταλμουδικῶν μελετῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ κλεισίματος τῶν παλαιστινιακῶν σχολῶν.
- 5 Ἀραμαϊκὴ λέξη, (ἐν Ἀμορά). Ὁ τίτλος τῶν διδασκάλων ἐκείνων πού ἔδρασαν στὴ Βαβυλωνία καί τὴν Παλαιστίνη ἀπὸ (περίπου) τὸ 200 μ.Χ. μέχρι τὰ τέλη τοῦ 4ου καί 5ου αἰῶνος ἀντιστοιχοῦν.
- 6 Πόλη στὴ νότια Βαβυλωνία στὸ σημεῖο ὅπου ὁ Εὐφράτης διαίρεται σέ δύο ποταμούς.
- 7 Πόλη στὴ Βαβυλωνία ἐπὶ τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ, στὸ σημεῖο ὅπου συναντᾶται μέ τὸν Ποταμὸ Malka. Ὑπῆρξε ἡ ἑδρα ἑνὸς σπουδαίου ἑβραϊκοῦ κέντρου, ὅπὸ τὸν α' προχριστιανικὸν αἰῶνα, ὅπου ἀνθίσε μία περίφημη Ἀκαδημία.
- 8 Ἡ κύρια προσευχὴ πού ἀπαγγέλλεται σέ ὅλες τὶς λειτουργίες — γνωστὴ ἐπίσης καί ὡς Σεμόνε — Ἐσρέ ἢ Τεφιλά. Ἀπαγγέλλεται πάντοτε ὄρθια, ἐξ οὗ καί ἡ ὀνομασία Ἀμιντά ἀπὸ τὸ ρήμα Ὁμέντ, δηλ.: Ἰσταμαι.
- 9 Βλ. «Καθημερινὸ Προσευχολόγιο» σελ. 137.

Συλλυπητήρια γιά τό θάνατο τής Γκόλντα Μείρ

Τό Κ.Ι.Σ. έστειλε στό 'Ισραηλινό Τμήμα του Παγκοσμίου 'Εβραϊκού Συνεδρίου, στό Τελ-Αβίβ, τό παρακάτω τηλεγράφημα μέ τήν παράκληση νά διαβιβάσθῃ ἀρμολύως.

«'Ο 'Εβραϊσμός τής 'Ελλάδος βαθείά συγκινημένος γιά τόν έπισυμβάντα θάνατο τής Γκόλντα Μείρ παρακαλεῖ νά έκφράσετε εἰλικρινή συλλυπητήρια στήν οἰκογένεια της καί στά ἀδέλφια μας, τοῦ 'Ισραήλ».

★

Διαμαρτυρίες γιά ἓνα χρονογράφημα

Στά «Νέα» τής 7.12.1978 ἐδημοσιεύθη χρονογράφημα τοῦ κ. 'Ιακ. Καμπανέλλη πού ἦταν ὕβριστικό καί συκοφαντικό γιά τοὺς 'Εβραίους.

'Εκ μέρους τοῦ Κ.Ι.Σ. ὁ πρόεδρος του κ. 'Ιωσ. Λόβιγγερ ἀπέστειλε τήν ἐξῆς ἐπιστολή στόν ἐκδότη τής ἐφημερίδος κ. Χρ. Λαμπράκης:

«Μέ πραγματική λύπη (καί ὄχι μέ ἀγανάκτηση, ὅπως θά νόμιζε κανεῖς) σᾶς παρακαλῶ νά δεχθῆτε τήν ἐπιστολή αὐτή.

Θέμα τής ἐπιστολῆς μου εἶναι τό χρονογράφημα τοῦ κ. Καμπανέλλη τής 7.12.

Δέν μᾶς ἐνδιαφέρει πραγματικά τό περιεχόμενο τοῦ χρονογραφήματος, γιατί παρόμοια δημοσιεύματα ἔχουμε συνηθίσει νά διαβάζουμε κατά καιρούς σέ λαθρόβιες ἐκδόσεις ἤ σέ ἐντυπα κατωτέρας στάθμης, πού ἔχουν σέ βάρος τους ἀρκετές καταδίκες τής ποινικῆς δικαιοσύνης.

Δέν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐπίσης ποιοί καί μέ ποιά μέσα βρίσκονται πίσω ἀπό παρόμοια δημοσιεύματα, μιά καί τόσο αὐτοί, ὅσο καί οἱ σκοποὶ τους εἶναι περισσότερο ἀπό διαφανεῖς.

Μᾶς προκάλεσε κατάπληξι, τό ὁμολογῶ, ὅτι ἓνα παρόμοιο δημοσίευμα βρῆκε φιλοξενία στίς στήλες μιᾶς ἐφημερίδος τοῦ κύρους, τής προϊστορίας καί τής ἐμβελείας τῶν «Νέων». Μᾶς προκάλεσε ἐντύπωση ὅτι τέτοιες καί τόσο ἀντισημιατικές ἀπόψεις — πού ἐκτός ἀπό τόν χρονογράφο σας θά ὤ-

πέραφε μέ εὐχαρίστησι τό ὁποιοδήποτε στέλεχος τοῦ ναζισμοῦ — δημοσιεύθηκαν κάτω ἀπό τήν σκέπη ἑνός ὄργανου τοῦ δημοσιογραφικοῦ 'Οργανισμοῦ Λαμπράκη.

Αὐτές τίς σκέψεις καί μόνο, μαζι μέ τήν ἐκφρασί τῆς λύπης μου, θεώρησα σκόπιμο νά τίς θέσω προσωπικά ὑπ' ὄψη σας».

● 'Επίσης, οἱ 'Ισραηλιτικές Κοινότητες ὅλης τῆς 'Ελλάδος διεμαρτυρήθησαν γιά τό δημοσίευμα αὐτό. Σέ ἀπάντησή στά «Νέα» (12.12.1978) ἐδημοσιεύθησαν τά ἐξῆς:

«Στά «ΝΕΑ» τῆς 7ης Δεκεμβρίου παρεῖσα-φρυσε, στό Χρονογράφημα τοῦ κ. 'Ιάκωβου Καμπανέλλη, μία ἀτυχῆς ἐκφραση πού θά μπορούσε νά δώσει δικαιολογημένα λαβή σέ παρεξήγησή της ἀπό τήν 'Ισραηλιτική Κοινότητα.

«ΤΑ ΝΕΑ», εἰλικρινά λυποῦνται γιά τοῦτο, καθόσο μάλιστα εἶναι γνωστό πῶς ἀπαρέγκλιτα ἀκολουθοῦν μία προοδευτική γραμμή πού ἀποκλείει κάθε μισαλλοδοξία καί κάθε ὑποδαυλισμό ταπεινῶν παθῶν. Στό χωρὶς τῆς ἐλεύθερης πολιτικῆς σκέψης, δέν ὑπάρχουν περιθώρια γιά διακρίσεις καί πού καί ἀνήθικες εἶναι καί δυσχεραίνουν τήν κατανόηση ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς — τόν κύριο δηλαδή στόχο κάθε φιλειρηνικῆς καί προοδευτικῆς ἰδεολογίας.

● 'Επίσης, ὁ ἐκδότης τῶν «Νέων» κ. Χρ. Λαμπράκης ἀπέστειλε προσωπική ἐπιστολή στόν Πρόεδρο τοῦ Κ.Ι.Σ. κ. Λόβιγγερ, ἐκφράζοντας τή λύπη του γιά τό περιεχόμενο τοῦ δημοσιεύματος.

★

Κατάθεσις στεφάνου στό Πολυτεχνεῖο

'Η 'Εβραϊκή Νεολαία Αθηνῶν κατέθεσε στεφάνοι στήν τελετή γιά τήν ἐπέτειο τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Πολυτεχνείου.

★

'Ελληνες ὁμόθρησκοι ὑποψήφιοι ἀξίωματικοί

'Ο κ. 'Ααρῶν Τσιμῖνο (πτυχιούχος ἀρχιτέκτων) καί ὁ κ. Νίκος - Λέων Καπόν (πτυχιούχος χημικός Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης μέ Master Χημείας στήν 'Αγγλία) εἶναι οἱ πρῶτοι 'Εβραῖοι τό θρήσκευμα, πού ὕστερα ἀπό πολλά ἔτη εἰσῆχθησαν στίς Σχολές 'Εφ' ἑδρων 'Αξιωματικῶν τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων.

★

'Η Κοινότης Λαρίσης γιά τά ἀπροσάρμοστα παιδιά

'Η 'Ισραηλιτική Κοινότης Λαρίσης προσέφερε τή βοήθειά της στό Σύνδεσμο Προστασίας 'Απροσαρμόστων Παίδων «'Αγιος Στυλιανός» τῆς Λαρίσης.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)